

ÇOLAK İBRAHİM BEY VE KUVA-YI SEYYARE

ÇOLAK İBRAHİM BEY AND THE MOBILE FORCES

OSMAN AKANDERE*

FATMA SAPMAZ**

ÖZ

Milli Mücadele’de düzenli orduların kurulma sürecine kadar, ülkemizi işgal eden güçlere ve özellikle de Batı Anadolu’daki Yunan işgallerine karşı Kuva-yı Milliye yapısı içerisinde mücadele edilmiştir. Farklı cephelerde mücadele eden Kuva-yı Milliye grupları içerisinde Çerkes Ethem’in kumandanlığını yaptığı kuvvetlere Kuva-yı Seyyare denilmiştir. Çerkes Ethem ve Kuva-yı Seyyare kuvvetleri 1919 ve 1920 yılı içerisinde bir taraftan işgalci Yunanlılara karşı mücadele ederken bir taraftan da Milli Mücadele karşıtı çıkartılan isyanların bastırılmasında etkili olmuştur. 1920 yılı Nisan ayından itibaren Kuva-yı Seyyare birlikleri ve milli kuvvetlerin isyan bölgelerinde yetersiz kalmaları üzerine yeni bir kuvvetin teşkil edilmesi lüzumlu görülmüştür. Bu kapsamda Ali Fuat Paşa’nın teşvik ve yönlendirmesiyle oluşturulan yeni kuvvete de Kuva-yı Seyyare denilmiştir. Ancak Çerkes Ethem’in Kuva-yı Seyyaresinden ayrı görülmesi için bu kuvvete 2. Kuva-yı Seyyare adı verilmiştir. Kumandanlığına ise Miralay Çolak İbrahim Bey getirilmiştir. Çolak İbrahim Bey ve kumandanlığını yaptığı 2. Kuva-yı Seyyare birlikleri Düzce ve Yozgat bölgesindeki isyanların bastırılmasında görev aldı. Bilahare düzenli ordu kurulması çalışmalarında Çolak İbrahim Bey ve 2. Kuva-yı Seyyare müfrezeleri 3. Süvari Tümeni şeklinde teşkilatlandırılmış ve sırasıyla İnönü Muharebeleri, Sakarya Savaşı ve Büyük Taarruzda aktif olarak cephede savaşmış, önemli başarılar kazanmıştır. Bu çalışmada arşiv belgeler, yayınlanmış hatıralar ve konuyla ilgili çalışmalardan yararlanarak 2. Kuva-yı Seyyare’nin oluşumu ele alınmıştır. Bilahare de Çolak İbrahim Bey ile kumandanlığını yaptığı 2. Kuva-yı Seyyare’nin isyanların bastırılmasındaki etki ve çabaları verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çolak İbrahim Bey, İç İsyenlar, Kuva-yı Milliye, Milli Mücadele, 2. Kuva-yı Seyyare Müfrezesi.

ABSTRACT

Until the establishment of the regular armies in the National Struggle, the forces that occupied our country and especially the Greek invasions in Western Anatolia were defended within the structure of the Kuva-yı Milliye. The forces commanded by Circassian Ethem among the Kuva-yı Milliye groups fighting on different fronts were named as Kuva-yı Seyyare. While the Circassian Ethem and Kuva-yı Seyyare forces were fighting against the invading Greeks in 1919 and 1920, they were also effective in suppressing the riots against the National Struggle. Starting from April 1920, the formation of a new force was deemed necessary, as the Kuva-yı Seyyare units and national forces were insufficient in the rebellion regions. In this context, the new force created with the encouragement and direction of Ali Fuat Pasha was called Kuva-yı Seyyare. However, in order for the Circassian Ethem to be seen separately from the Kuva-yı Milliye, this force was called the second Kuva-yı Seyyare. Miralay Çolak İbrahim Bey was appointed as its commander. Çolak İbrahim Bey and the Second Kuva-yı Seyyare units he commanded took part in suppressing the rebellions in Düzce and Yozgat. Later, in the efforts to establish a regular army, Çolak İbrahim Bey and the Second Kuva-yı Seyyare detachments were organized as the 3rd Cavalry Division and actively fought on the front in the Battle of İnönü, the Battle of Sakarya and the Great Offensive, respectively, and gained significant success. In this study, the formation of the Second Kuva-yı Seyyare is discussed on the light of by making use of archival documents, published memories and studies on the subject. Besides Later on, the study aims to discuss the effects and... effects and efforts of the Second Kuva-yı Seyyare, which he commanded together with Çolak İbrahim Bey, in suppressing the rebellions were tried to be given.

Keywords: Çolak İbrahim Bey, Internal revolts, National Forces, National Struggle, Second Kuva-yı Mobile Detachment.

* Prof. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, oakandere@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7875-4214.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, fatmasapmaz7@gmail.com.

Extended Abstract

Upon the invasion of the country by the Allied Powers with the Armistice of Mudros, the Anatolian people formed armed resistance units to protect their life, honor, land, region and the religion they lived against the invasions and the attacks of the Greeks and Armenians who were supported by the occupation forces. These armed resistance forces were named Kuva-yı Milliye.

Kuva-yı Milliye, which means national forces, non-regular armed units and militia forces, was founded upon the Greek occupation of İzmir and expanding their occupation towards the interior. The national organization, which fought against the Greek occupations, is used as the common name of the civil and military forces that ensured the victory of the War of Independence.

Kuva-yı Milliye is not just armed defense units formed by soldiers. It also has a civic basis based on the people. This civil foundation also derives its existence from the Defense-i Law and Redd-i Ilhak societies established throughout the country. For this reason, the Kuva-yı Milliye is a multifaceted formation in terms of military, administrative, social and social aspects.

Since the Kuva-yı Milliye was formed by the Anatolian people's own will and free will, it included different people and groups. The groups that played important roles in the organization of the Kuva-yı Milliye; we can classify officers, bureaucrats, efes and zeybeks as gentry, clergy and peasants. Since the Kuva-yı Milliye is a unit engaged in guerrilla warfare, officers of all ranks, from the smallest to the largest, took part in the administration and administration. Rather, they served as advisors and staff officers to the commanders of the Kuva-yı Milliye who were not of military origin.

It is not possible to specify the existence of the Kuva-yı Milliye with an exact number. Because being included in the Kuva-yı Milliye organization was not dependent on an obligation such as "military service obligation". It was not accepted as desertion for any member of the organization to leave his detachment and go to his village, as in the army. Therefore, since the number determined for one day may change the next day, the current ones could not be determined from day to day.

Within the structure of the Kuva-yı Milliye, some forces fighting against the occupations were named Kuva-yı Seyyare. The Kuva-yı Seyyare, which operates in the Greek occupation areas and gives an armed struggle, especially in Western Anatolia, became the name of the troops under the command of Circassian Ethem and are the forces identified with the Kuva-yı milliye.

Circassian Ethem, who joined the National Struggle with the suggestions of the 61st Division Commander Kazım Bey (Özalp) and Rauf Bey due to his combative character and skill in gangs, gathered many gangs and detachments around him in a short time and fought against the Greeks in the Salihli Front. .

Circassian Ethem became the commander of these units, which participated in the National Struggle as a Kuva-yı Seyyare force since the spring of 1920, and he himself began to use the title of "Commander of the General Kuva-yı Seyyare Forces".

Kuva-yı Seyyare was not only a force fighting against the occupations, but also played an important role in suppressing the rebellions against the National Struggle in 1919 and 1920 and against the legitimacy and existence of the Turkish Grand National Assembly.

Revolts broke out in more than one region at the same time. For this reason, military units and Circassian Ethem Bey's Kuva-yı Seyyare forces were useless and could not be successful in suppressing the rebellion. Thereupon, it was envisaged that a new force would be formed by Ali Fuat Pasha. As a matter of fact, a new force was formed with the participation of some detachments from the Eskişehir region. This new force was named the Second Kuva-yı Seyyare and its commander was Miralay Çolak İbrahim Bey.

Çolak İbrahim Bey, the Commander of the Second Kuva-yı Seyyare, which was created to suppress the internal rebellions, tried to suppress the rebellions in Düzcce and Yozgat regions in line with the orders he received. As a matter of fact, he prevented these revolts from spreading to Ankara, and the Second Kuva-yı Seyyare, which he commanded, won a great success in suppressing the riots.

The Second Kuva-yı Seyyare units commanded by Çolak İbrahim Bey achieved great success in suppressing the rebellions. Detachment commanders such as Bulgarian Sadık, Serçeli Mustafa Sergeant, Major Mudanya Hacı Vasfi and Captain Cemal under the command of Çolak İbrahim Bey played an important role in this success

After the suppression of the Second Yozgat Rebellion, the Circassian Ethem rebellion began in Anatolia, which would negatively affect the National Struggle. Çolak İbrahim Bey and the Second Kuva-yı Mobile were assigned to suppress the Circassian Ethem rebellion. However, due to the start of the First İnönü War, Çolak İbrahim Bey and the Second Kuva-yı Mobile could not take part in the suppression of the Çerkez Ethem rebellion.

The Second Kuva-yı Seyyare commanded by Çolak İbrahim Bey, was involved in the establishment of the regular Turkish army and was transferred to the Western front, taking the name of the 3rd Cavalry Division. In the next stages of the National Struggle, Çolak İbrahim Bey and the Second Kuva-yı Mobile, which he commanded, respectively, II. İnönü participated in the Battle of Sakarya and the Nutuk Offensive and the Field Battle of the Commander-in-Chief. He undertook very important duties in these wars he participated in, and did his part in winning the wars.

GİRİŞ

1881 yılında¹ Bursa'nın Şükrü Hoca Mahallesi'nde doğan Çolak İbrahim Bey'in babası bahçıvan olan Mustafa Bey,² annesi Veliye Hanımdır. Çolak İbrahim Bey, ilk eğitimine Bursa'da başladı. Bursa Askerî Rüşdiyesi'nin ardından yine Bursa'da bulunan Işıklar Askerî İdadisi'ni bitirdi.³ Akabinde 13 Mart 1898'de Harp Okulu'na giren Çolak İbrahim Bey, 2 Ocak 1901'de Mülazım-ı Sani (Teğmen) rütbesiyle Harp Okulu'nu bitirdi.⁴

Harp Akademisinden mezun olduktan sonra çeşitli görevlerde bulunan Çolak İbrahim Bey, Balkan Savaşı'na ve bilahare de Birinci Dünya Savaşına katıldı. Milli Mücadele'de ise 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı olarak iç isyanların bastırılmasında görevlendirildi. 1921 yılı başlarında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce Kuva-yı Milliye birliklerinin düzenli ordu yapısına dönüştürülmesi sürecinde Çolak İbrahim Bey'in emrindeki 2. Kuva-yı Seyyare, 3. Süvari Tümeni adını alarak Batı Cephesi Komutanlığına nakledildi.⁵ Bu nakil ile başlayan süreçte Çolak İbrahim Bey, 3. Süvari Tümeni Komutanı olarak görev almaya başladı.⁶

3. Süvari Tümenin'in İnönü mevkiine intikalinden sonra Çolak İbrahim Bey, sırasıyla II. İnönü, Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Taarruz ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi ile devamındaki "Takip Harekâtına" katıldı.⁷ Sakarya Meydan Muharebesinden sonra yarbay rütbesini; Büyük Taarruzdan sonra ise Albay rütbesini aldı.⁸ Çolak İbrahim Bey, 17 Aralık 1922'de tümenin lağvedilmesi üzerine kendi isteği ile emekli oldu.⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 2. dönem Ertuğrul mebusu ve 3., 4., 5. dönem Bilecik mebusu olarak görev aldı.¹⁰ Çolak İbrahim Bey, 18 Ocak 1923'de ticarete atılarak "Bozüyük Hususi Orman Şirketini" kurdu.¹¹ Alpullu Şeker Fabrikasının kurulmasına öncülük edenler arasında yer aldı.¹²

1 *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, İkinci Baskı, Ankara: Genel Kurmay Basımvi-1989, 141. Bir kaynakta İbrahim Çolak'ın doğum tarihi 1878 olarak veriliyor. Bkz. *TBMM Albümü (1920-1991)*, TBMM Basımevi Müdürlüğü, 1994, 56. Bir diğer kaynakta ise İbrahim Çolak'ın doğum tarihini 1880 olarak ifade edilmektedir. Bkz. *TBMM Arşivi*, 2. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihali; 3.4.5. Dönem Bilecik Mebusu İbrahim Çolak Tercümeihal Dosyaları.

2 *MSB KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi*, 27 Nolu Künye Defteri, 44.

3 <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halil-ibrahim-colak/> Erişim 02.03.2022.

4 *Türk İstiklal Harbine Katılan*, 141.

5 *Türk İstiklal Harbine Katılan*, 142.

6 Şenay Sezen Okay- M. Vedat Okay, *Büyük Taarruz 'da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri*, Yönetici Yayınları, İstanbul-1983, 88.

7 İsmet Görgülü, *On yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 1993, 264-291.

8 Azmi Süslü-Mustafa Balcıoğlu, *Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999, 86.

9 *Milli Savunma Bakanlığı, İbrahim Çolak Şahsi dosyası*.

10 *TBMM Arşivi*, 2. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihali; 3. 4. 5. Dönem Bilecik Mebusu İbrahim Çolak Tercümeihal Dosyaları.

11 Erhan Kılıç-Cantürk Gümüş, *Bozüyük Ormancılık Tarihi*, Ogemvak Yayınları, 2020, 74.

12 Ali Mülayim-Timur Kaprol, "İşçi Sınıfı İçin Modern Yaşamın Kodları: Alpullu Şeker Fabrikası", *Electronic Journal of Vocational Colleges*, Mayıs-2016, Cilt: 6, Sayı: 1, 27.

Çolak İbrahim Bey, 24 Ocak 1944 yılında İstanbul'da vefat etti.¹³ Önce İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığı'na gömülen Çolak İbrahim Bey'in cenazesi 06.11.1981 tarihli Devlet Mezarlığı Hakkında Kanun gereği 1989 yılında Ankara'da Devlet Mezarlığı'na nakledildi.¹⁴

1. Çolak İbrahim Bey'in Milli Mücadeleye Katılması Ve Kuva-yı Seyyare'nin Kuruluşu

1.1. Milli Mücadeleye Katılması

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali¹⁵ ile beraber Milli Mücadele açısından yeni bir dönem başladı. O güne kadar Milli Mücadele'ye sıcak bakmakla birlikte Anadolu'ya geçmeyi düşünmeyen birçok sivil ve askeri şahsiyet, İstanbul'un işgalinin akabinde Milli Mücadelede yer almak amacıyla Anadolu'ya geçmeye başladılar. Aynı günlerde İstanbul Hükümeti ve İngilizler çok sayıda ismi tutuklamaya başlamışlardı. Böylece Milli Mücadele'de aktif olarak yer alacak vatanseverleri tutuklayarak onların Anadolu'ya yani Milli Mücadele'ye katılmaları engellemekti.

1920 yılı Nisan ayı başlarında Çolak İbrahim Bey, Hacı Arif Bey ve Kadıköy Belediye Reisi Nurullah Suphi Bey ile beraber Anadolu'ya geçmek için yola çıktılar.¹⁶ Karakol Cemiyetinin Üsküdar teşkilatından destek alan¹⁷ Çolak İbrahim Bey ve beraberindekiler İngilizlere yakalanmamak için gündüzleri saklanmak ve geceleri yol almak suretiyle üç gün sonra Gebze kazasının Çalı Köyüne geldiler. Çolak İbrahim Bey'e Çalı köyünde Kuvayı Milliye kumandanlarından Rize Mebusu Rauf Kuşçubaşı tarafından Kuva-yı Milliye'ye katılması teklif edildi.¹⁸

Çolak İbrahim Bey ise öncelikle Mustafa Kemal Paşa ile iletişime geçip ona göre karar vermek istiyordu. Bu amaçla 15 Nisan'da Kandıra'ya gelen Çolak İbrahim Bey, Kandıra telgrafhanesinde Mustafa Kemal Paşa ile muhaberede bulundu. Mustafa Kemal Paşa, bu telgraf yazışmasında Çolak İbrahim Bey'e şu anda bulunduğu müfreze ile birlikte hareket etmesini istedi.¹⁹ Bu talimat ile resmen Kuva-yı Milliye'ye iştirak eden Çolak İbrahim Bey, mevcudu 60 kişi olan ve Kuşçubaşı Eşref ve Rauf Beylerin kumandasındaki müfrezeyle katılarak onlarla birlikte hareket etmeye başladı.²⁰

Kuşçubaşı Eşref ve Lazistanlı Rauf birlikte hareket eden Çolak İbrahim Bey Kandıra'da buldukları sırada bazı eylem ve faaliyetlerde bulundu. Nitekim Kuşçubaşı Eşref'in müfrezesindeki adamlarının ihtiyaçlarını karşılamak için bazı zengin ailelerden önemli miktarlarda para aldıkları gibi²¹ Milli Mücadele'de kullanılmak üzere Kandıra'daki Ziraat Bankası'ndan da para aldılar.²² Alınan bu paraların paylaşımında aralarında ihtilaf çıkmıştı. Süreç içerisinde bu ihtilafın çözüme kavuşmasına rağmen, Kuşçubaşı Eşref ve Çolak İbrahim Bey birbirlerine karşı mesafeli tutumlarını devam ettirdiler.²³

Bu arada Kuva-yı Milliye'ye katılmak üzere Kandıra'ya gelen Bulgar Sadık²⁴ Çolak İbrahim Bey'in kuvvetlerine katıldı.²⁵ Bulgar Sadık beraberinde İstanbul'daki Maltepe Atış Okulundan kaçırdığı 32 araba cephaneyi de

13 TBMM Albümü, 56.

14 Türk İstiklal Harbi'ne Katılan, 141.

15 "16 Mart 1920'de İngilizler Şehzadebaşı Karakolumuzdaki askerlerimizi bir gece baskını ile yataklarında öldürerek, İstanbul'u fiili olarak işgal etmişler ve orada bulunan ve büyük kısmı Anadolu'dan gönderilen Sayıtlardan ibaret olan Osmanlı Parlamentosu'nu dağıtmışlardı. Bu hadise üzerine, o zamana kadar nominal olarak İstanbul'daki Milli Müdafaa Vekaleti emrinde bulunan, Anadolu'daki askeri birliklerin en yüksek emir ve kumanda mercii ortadan kalkmış oluyordu." Bkz. Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, 195.

16 İbrahim Çolak, *Milli Mücadele Esnasında Kuvayı Seyyare Kumandanlığıma Ait Hatıratım*, Yayına Hazırlayan: Dr. Orhan Hülagü, İstanbul: Emre Yayınları, 1996, 31.

17 Razi Yalkın, *Bulgar Sadık- Yakın Tarihin En Esrarlı Çehresi*, Anlatan: M. Sadık Poğda, İstanbul: Gün Basımevi, 1944, 256.

18 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 31.

19 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 31-32-33-34-35.

20 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, Ankara: Gnkur. Basımevi- 49; Sabahattin Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele (1919-1922)*, İstanbul: Türkiyat Matbaacılık, 1987, 84.

21 Sabahattin Özel, *Milli Mücadelede İzzet- Adapazarı ve Atatürk*, İstanbul: Derin Yayınları, 2. Basım, 2009, 136.

22 Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, 88.

23 İsmail Küçükılınç, "Eşref Kuşçubaşı'nın Alternatif Biyografisi", *Tarih Kritik Dergisi*, Yıl: 2021, Cilt: 7, Sayı: 1, 108.

24 "Bulgar Sadık'ın asıl adı Stoyan'dır. Bunu Türkçeye çevirecek olursak Durmuş veya Duran anlamına gelir. Bulgar Sadık adı ile haklı bir şöhret yapan bu yaman adam, Balkan Harbinden önce azılı bir komitacı iken Türklüğü ve Müslümanlığı kabul etmiş ve hayatının sonuna kadar memlekete sadakat ve kahramanlıkla hizmet etmiştir." Bkz. Murat Sertoğlu, *Bulgar Sadık*, İstanbul: İtimat Kitapevi, 1966, 5-6.

25 Yalkın, *Bulgar Sadık*, s.256. *Türk istiklal Harbi*, Cilt: VI, s.49. Çolak İbrahim, Bulgar Sadık hakkında şu önemli değerlendirmeleri yapmaktadır: "Bulgar Sadık namıyla yâd edilen bu cesur çete reisi Şile taraflarında yapmakta olduğu teşkilat vazifesine nihayet vererek, 16 arkadaşı ile Anadolu'ya geçmişti. Bundan başka beraberinde 32 araba da cephane vardı. Cesur çeteci bu cephaneyi

beraberinde getirmişti.²⁶ Bu cephaneye Çolak İbrahim Bey'in kuvvetleri silah ve cephaneye bakımından güç kazanacaktır. Nitekim Ankara'dan gelen talimatla Çolak İbrahim Bey'e emrindeki kuvvetle birlikte Geyve Boğazı'na gelmesi ve burasını asilere karşı tutması istendi.²⁷

1.2. 2. Kuva-yı Seyyarenin Kuruluşu

1919 yılı içinde Milli Mücadeleye karşı başlayan iç isyanlar, hızla memleketin her tarafına yayıldı.²⁸ Her bir isyan kendi içerisinde ayrı çıkış nedenlerine sahip olsa da aslında "iç isyanların belirli özellikleri; İstanbul Hükümeti ile İtilaf Devletlerinin müşterek tahrikleri sonucu çıkmış olmaları, cahil ve taassup sahibi kimselerle işbirliği yapmış olmalarıydı."²⁹ Nitekim bu sebeplerle çıkan isyanları bastırmak için birden fazla milli müfrezeye oluşturuldu.

Bilindiği gibi vatanın işgali karşısında halkın malını, canını, dininin, ırz ve namusunun korunması amacıyla eski askeri komutan ve askerler ile bunlara katılan kişilerin kendi aralarında oluşturdukları savunma birlikleri Kuva-yı Milliye olarak adlandırılmıştı. Kuva-yı Milliye içerisinde yer alan ve Çerkez Ethem'in³⁰ kumandası altında yer alan birliklere de Kuva-yı Seyyare adı verilmişti. Bu birlikler 1920 ilkbaharında kurulmuş ve I. Kuva-yı Seyyare müfrezesi adı verilmişti.³¹

Ali Fuat Paşa, Çerkes Ethem Bey ve müfrezesinin Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetini tanımamak gibi serkeşçe bir vaziyet alabilme ihtimalinden endişeliydi. Bu nedenle iç isyanlarda yalnız Ethem Bey'in müfrezesine ihtiyaç görülmemesi için aynı teşkilat ve mahiyette, fakat yeni idareye çok bağlı bir müfrezenin kurulmasını düşündü. Bu düşünce ile 2. Kuva-yı Seyyare müfrezesinin Eskişehir'de teşkil edilmesini sağlayan Ali Fuat Paşa, yeni müfrezenin başına Çolak İbrahim Bey'in geçmesi için emir verdi.³² Ayrıca İbrahim Çolak'ın yardımcılığına Binbaşı Mudanyalı Hacı Vasfi Bey getirildi.³³

Nitekim Çerkez Ethem'in 1. Kuva-yı Seyyare müfrezesinden ayırt edilebilmesi için Çolak İbrahim Bey'in müfrezesine 2. Kuva-yı Seyyare müfrezesi ismi verildi.³⁴ Bu isim 7 Haziran 1920'de TBMM'de görüşülmeye başlanan Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak Seyyar Jandarma Müfrezeleri kurulmasını öngören yasa gereğince resmileşti.³⁵ Çolak İbrahim Bey'in müfrezesinde önde gelen kişiler; Bulgar Sadık, Serçelili Mustafa Çavuş, Hacı Vasfi ve Yüzbaşı Cemal'di.

Maltepe'deki atış mektebinden gizlice kaçırmış ve yanına almıştı. Sadık bütün harekâtı milliye esnasında hiç yanından ayrılmadı ve daima cesurane harbetti." Bkz. Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 38-39.

26 Bulgar Sadık Maltepe atış okulu ile ilgili aldığı görevi şu ifadelerle açıklamaktadır: "Yeni Bahçeli Şükrü Bey, Abazalara karşı Geyve boğazında bir müdafaa hattı tesis eden Ali Fuat Paşa'nın süratle gönderilmesini istediği cephaneyi teminine memur etmişti beni. Dört kafadar baş başa gelmiş, bir saat içinde, yapılacak işlerin kararını vermiştik. Ben, müfrezemle Maltepe'ye incek, bir kısmı İngilizlerin bir süvari livası tarafından işgal edilmiş olan endahat mektebine gidecektim ve oradaki silah ve cephaneleri derleyip toplayıp Çal köyü yoluyla Geyve'de bulunan Ali Fuat Paşa'ya götürecektim." Bkz. Yalkın, *Bulgar Sadık*, 251. Nitekim bu görevde başarılı olan Bulgar Sadık, Geyve istasyonuna getirdiği silah ve cephaneleri Ali Fuat Paşa'ya teslim etti. Bkz. Yalkın, *Bulgar Sadık*, 258.

27 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 48.

28 Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, 303.

29 Toktamış Ateş, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara: Kardeş Matbaası, 1967, 78.

30 Osman Akandere, "Milli Mücadele'de Çapanoğulları (Yozgat) İsyanının Bastırılmasında Çerkez Ethem ve Kuvayı Seyyarenin Rolü", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu*, 05-07 Mayıs 2016, 204.

31 Nurgün Koç, "Milli Mücadele'de Yozgat (Çapanoğulları) Ayaklanması ve Çerkez Ethem Güçleri Tarafından Bastırılması", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu*, 05-07 Mayıs 2016, 221.

32 Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Temel Yayınları, 2000, 448-449.

33 Mehmet Tunçkol, "Balkanlar'ın ve Anadolu'nun Efsane Çete Lideri - Bulgar Sadık (Yüzbaşı Mehmet Sadık Poğda) Mudurnu'da", *Mudurnu Belediyesi Tarih Kültür Bülteni*, Yıl: 2010, 36.

34 Gül Buse Hoşgör, *Türk Kurtuluş Savaşı içinde Gediz Taarruzu (24 Ekim 1920- 6 Ocak 1921)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 2021, 179.

35 <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kuva-yi-seyyare/>, Erişim 04.05.2022. Temel görevi iç güvenlik sorunları ile ilgilenmek, ancak gerektiğinde ülke savunması için düşmana da yönlendirilmek amacıyla Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak Seyyar Jandarma Müfrezeleri kurulmasını öngören yasa 7 Haziran 1920'de TBMM'de görüşülmeye başlandı. Bu görüşmenin sonunda Ethem'in Kuva-yı Seyyaresi Birinci Seyyar Jandarma Kuvvetleri, İbrahim Çolak komutasındaki kuvvetler de İkinci Seyyar Jandarma Kuvvetleri adını resmi olarak aldı. Ancak yazışmalarda -yasanın görüşmesi sırasında kelimenin halktaki olumsuz algısı vurgulandığı için olsa gerek -jandarma sözcüğü çoğunlukla kullanılmadı. Bkz. Şaduman Halıcı, "Kuva-yi-Seyyare" Atatürk Ansiklopedisi, Atatürk Araştırma Merkezi e-Ansiklopedi 24 Mart 2022.

2. Çolak İbrahim Bey Ve 2. Kuva-yı Seyyarenin İç İsyanların Bastırılmasındaki Rolü

2.1. Birinci Düzce İsyanı (13 Nisan- 31 Mayıs 1920)

1920 yılının önemli isyanlarından birisi olan Birinci Düzce İsyanı TBMM'nin meşruiyetine ve Milli Mücadele'ye karşı olan Çerkez ve Abazaların yoğun olarak yaşadıkları bir bölge olan Düzce ve çevresinde ortaya çıkmıştır.

İstanbul Hükümetine ve saraya bağlılıklarıyla bilinen Çerkez ve Abazalar isyan için gerekli hazırlıklarını tamamladıktan sonra vakit kaybetmeksizin harekete geçmişlerdir. Nitekim Ömer Efendi köyünde hazırlıklarını yapan Abaza ve Çerkezlerden oluşmuş³⁶ dört bin kişilik isyancılar, Düzce'yi basarak hapishaneleri boşalttılar ve süvari müfrezelerini etkisiz hale getirdiler.³⁷ İsyan eden “asilerin elebaşları, Kafkasya'nın ileri gelen ailelerinden Berzek Safer, Düzce Çerkez Beylerinden Vahap, Emekli Jandarma Yüzbaşısı Çerkez Koçbey, Emekli Jandarma Binbaşısı Maan Ali idi.”³⁸ Bu isyancı grup, kasabada bulunan milli kuvvetleri esir ederek³⁹ 13 Nisan 1920'de Düzce'yi denetimi altına aldı.⁴⁰ Akabinde 19 Nisan'da Bolu, 21 Nisan'da Mudurnu, Nallıhan, 22 Nisan'da Gerede isyancılarının denetimi altına girdi.⁴¹ Nitekim bu isyanlar Kızılcahamam ve Ayaş üzerinden Ankara'yı sıkıntıya sokacak hale geldi.⁴²

Tehlikenin ciddiyetini gören Mustafa Kemal, 18 Nisan 1920'de Geyve'de bulunan 24.Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey'e Düzce'ye gitme emrini verdi.⁴³ Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Çolak İbrahim Bey müfrezesi, üç yüz kişilik milli kuvvet, iki makineli tüfek ve iki hayvan topundan ibaret mahiyeti ile isyan mahalline hareket etti. Ayrıca “Komutan” olarak da Ali Fuat Paşa, Geyve Boğazı yakınlarında Adapazarı'na uzanan kesimde, Refet Paşa da Ankara'dan Beypazarı yoluyla Bolu'ya uzanan kesimde görevlendirildi.⁴⁴

Halk tarafından Çerkez çetelerine karşı uyarılan Mahmut Bey, uyarıları dinlemeyerek 22 Nisan günü Düzce yönünde yürüyüşe geçti.⁴⁵ Ancak kendisi de Çerkez olan Yarbay Mahmut Bey, Hendek köprüsünün başında, Çerkezlerce pusuya düşürüldü.⁴⁶ 25 Nisan günü çıkan çatışmada 24. Fırka Kumandanı Miralay Mahmut ile Adapazarı eşrafından Kanbuladzade Said Bey ve meşhur Şaki Abaza Kazım, Halim öldürüldü.⁴⁷ Bunun üzerine 24. Tümen dağılmaya başladı. Mahmut Bey tümenine mensup kuvvetlerin dağılması ve bütün silahların asilerin eline geçmesinin ardından isyancılar Hendek, Düzce, Akyazı, Mudurnu ve Adapazarı'nı ele geçirdiler. Bunun

36 Zübeyir Uzun, Milli Mücadele'de Çerkez Ethem ve Kuva-yı Seyyare'nin Faaliyetleri (1919-1920), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, 2008, 58. “Adapazarı, Hendek ve Düzce muhitinde, eskiden beri yerleşmiş çokça miktarda Çerkes ve Abazalar vardır. Bunlar, uzun müddet İstanbul'da ki padişah sarayına verdikleri kadınları vasıtası ile Osmanlı Hanedanı ile karabet kurmağa kadar ilerlemişler, sarayın parası, hediyeleri ve oradan aldıkları perestiş ile çalışmaksızın yaşamağa çalışmışlardır. Hanedanın nüfuzunu baltalayan Meşrutiyet inkılabı bu Çerkezleri ve Abazaları hiç memnun etmemiştir; çünkü geçim kaynakları yıkılmıştır. Bu yüzden bu unsurlar İttihat ve Terakkinin düşmanı olmuşlardır. Mamafih, bunun manası, bütün Çerkesler, İttihatçı düşmanı demek değildir. Müstesnaları çoktur, ancak asalet tabakası düşmandır. İttihatçı düşmanı olmak ise, aynı zamanda milli hareketinde düşmanı demektir.” Bu sebeple bazı Çerkesler, milli mücadele aleyhine olan propagandalara inanma eğilimi göstermekteydi. Bkz. Rahmi Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990, 134.

37 Atatürk, *Nutuk*, 304.

38 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI. 45-46.

39 Şerif Güralp, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, Ankara: Polatlı Belediyesi Yayını, 2007, 60.

40 Fahri Yetim, “Milli Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 13 (Bahar 2011), 61; M. Zekai Konrapa, *Bolu Tarihi*, Bolu Vilayet Matbaası, 1964, 724.

41 Selim, Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu, Bolu, Düzce*, Ankara: Mudurnulular Derneği, 2015, 150.

42 Kemal Çelik, “Milli Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 40, Kasım 2007, 592.

43 *HTBD*, Yıl: 25, Sayı: 74, Vesika No: 1597.

44 Atatürk, *Nutuk*, 305.

45 Kenan Esengin, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, İstanbul: Kamer Yayınları, 3.Baskı, 1998, 100.

46 İlhami Soysal, *Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler*, Gür Yayınları, Birinci Baskı: İstanbul-Aralık-1985,s.151. Muhittin Ünal, *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, İstanbul: Cem yayınevi, Birinci Basım, 1994, 365; Rifat Yüce, *Kocaeli Tarihi ve Rehberi*, Türk Yolu Matbaası, İzmit-1945, s.32. “Tümen Komutanı Mahmut Bey cesur, mert ve dürüst bir arkadaştı. Kendisi Çerkeste; fakat Çerkeslere kendi memleketlerinde ocak veren, onları kendi varlığından ayırmadan, onlara devlet ve halk hizmetlerinde en büyük makamları vermekte tereddüt etmeyen Türklerin gösterdikleri konukseverliği ve kardeşliği takdir eden, toprağında barındığı, şeref ve haysiyetine tam manası ile iştirak eylediği bir millete kötü gözle bakmayacak Çerkeşlerdendi. Tıpkı Balkan harbi kahramanı Rauf Bey gibi ve daha birçok emsali olan asil ruhlu Çerkeşlerdendi.” Bkz. Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi*, 155.

47 *BOA, DH. EUM. AYŞ./39-37*.

üzerine Beypazarı, Mudurnu ve Bolu bölgesinde başarılı bir biçimde takibatı yapmış olan Arif Bey müfrezesi de geri çekildi.⁴⁸

Düzce-Bolu isyanının günden güne büyümesi üzerine Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa tedbir olarak Trabzon mebusu Hüsrev, Bolu mebusları Şükrü, Dr. Fuat ve Rize Mebusu Osman Nuri'den mürekkep bir nasihat heyetinin Bolu'ya gönderilmesine karar verdi.⁴⁹ 23 Nisan 1920'de sabah Gerede'ye hareket eden heyet asiler tarafından yakalanıp hapsedildi.⁵⁰ Ayrıca "23 Nisan 1920 günü Adapazarı eşrafından Sait Bey başkanlığında bir nasihat heyeti, Hendek istikametinde yola çıktı."⁵¹ Ancak Sait ve Kazım Beyler Budaklar köyünde isyancılar tarafından şehit edildi.⁵² Bu durum isyancıların faaliyetlerini arttırmasına neden oldu. İsyancıların faaliyetlerini arttıran diğer bir olay Kaymakam Arif Bey'in Çadırında öldürülmesi ve akabinde 300 güzide süvarisinin dağılmasıydı.⁵³

2.1.1. Taraklı Çarpışması

İsyanın bastırılması amacıyla bölgede bulunan Milli kuvvetlerin etkili olamaması ve isyanın giderek büyüme sürecine girmesi üzerine 2. Kuva-yı Seyyare birliklerinin kumandanlığına getirilmiş bulunan Çolak İbrahim Bey emrindeki kuvvetlere isyanın tenkili ve isyancıların ele geçirilmesi için acilen bölgeye intikali istenmişti.

Nitekim Çolak İbrahim Bey, aldığı emirle mahiyeti ile beraber 16 Nisan 1920'de Adapazarı'na oradan trenle 19 Nisan 1920'de Geyve'ye geldi.⁵⁴ Geyve'de Yüzbaşı Cemal⁵⁵ müfrezesi, üç yüz kişilik bir kuvvetle Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi ile birleşti.⁵⁶ Bu esnada da Göynük'ten gelmiş olan bazı isyancılar da Taraklı'yı işgal edip halkı kışkırtmalara başlamışlardı.⁵⁷ Bunun üzerine Çolak İbrahim Bey, yanına Mudanyalı Hacı Vasfi'yi, ihtiyat zabitlerinden mitralyöz mülazımı İbrahim'i alarak 45 nefer ile Geyve'den Taraklı'ya hareket etti⁵⁸ 25 Nisan 1920'de Taraklı'ya gelerek kasabayı kuşattıktan sonra kasabaya giren Çolak İbrahim Bey, 26 Nisan gününü Taraklı'da halka nasihatler ederek geçirdi.⁵⁹

Çolak İbrahim Bey'in mahiyetinden korkan isyancı grup, kaçmasına rağmen vazgeçmeyip iki gün sonra 300 kadar isyancı ile 27 Nisan 1920 sabahı Taraklı'yı sardı.⁶⁰ Bulgar Sadık'ı kuzeye, Yüzbaşı Vasfi'yi doğuya gönderen Çolak İbrahim Bey, bir mitralyöz alarak tepeye çıktı ve oradan müsademeye katıldı. On bir saat kadar

48 Talia Balcioğlu, *Adapazarı Tarihi ve Coğrafyası*, İstanbul: Işıl Matbaası, 1952, 16; Mehmet Arif, *Anadolu İnkılabı, Milli Mücadele Anıları (1919-1923)*, İstanbul: Arba Araştırma Basım Yayını, 2. Basım, 1992, 44.

49 Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi*, 145.

50 *Hüsrev Gerede'nin Anıları*, Yayına Hazırlayan: Sami Önal, Literatür Yayıncılık, 4.Basım, 2003, 192. Hüsrev Gerede, esir günlerinde çektiği ıstırapı şu ifadelerle dile getirmektedir: "Gerede'de büyük bir kalabalığın arasında önce Hükümet Konağına, oradan da hapishaneye götürüldük. İlyaszade Şükrü Bey bacağında bıçakla yaralı, benim de sırtım taş yağmuru altında parçalanmış olduğundan, tedaviye muhtaçtık. Belediye doktorunun ancak bir kez gelebilmesi mümkün olabildi. Halk, hocaların etkisiyle yaralılarına karşı Türk'e özgü olan mertlik ve esirgeyicilik duygularından da uzaklaşmıştı." Bkz. *Hüsrev Gerede'nin Anıları*, 194.

51 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 49.

52 Soysal, *Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler*, 151.

53 Yunus Nadi, *Birinci Büyük Millet Meclisinin Açılışı ve İsyancılar*, İstanbul: Sel Yayınları, 1955, 15. Süvari Albay Şerif Güralp, Kaymakam Arif Beyin ölümü hakkında şu bilgileri vermektedir: "Bir gece çadırında yatarken etraftan bir silah sesi işitiliyor. Arif Beyin çadırına koşuyorlar. Onu; beyni bir kurşunla parçalanmış olarak bulan mayeti zalim çeteler ağlaşıyor; Bizi de öldürecekler arkadaşlar diyerek gecenin karanlığında atlarına binerek kaçıyorlar. Çetenin diğer erleri de sabahleyin atlarına binerek Afyonkarahisar'ın yolunu tutup savuşuyorlar. Benim makineli tüfek takımı da fırsattan bilistifade bölüğe avdet ediyor. Hayvanın yaralattı bahanesiyle bu takımdan şehit edilen erin kardeşi de o takımda idi. Arif Beyi öldürenin; şehidin biraderi olması kanaatinde idim." Bkz. Güralp, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, 62.

54 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 49. Özel, *Kocaeli ve Sakarya illerinde Milli Mücadele*, 84.

55 Selim Sarıbay, Serçelili Mustafa Çavuş hakkında şu önemli bilgileri vermektedir: "Mustafa Çavuş, Ankara'yı işgal etmek üzere Mudurnu'da toplanan asi kuvvetlerin kumandasını deruhte ederek Nallıhan'a giden fakat Arif Bey fırkasıyla yaptıkları ilk muharebede bozularak Mudurnu'ya kaçtıktan sonra Kuvayı Milliye'ye iltihak ederek Çolak İbrahim Bey'in mahiyetinde iyi hizmetleri geçen bir adamdır." Bkz. Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 37.

56 Yüzbaşı Cemal, İbrahim Çolak'ın müfrezesine dâhil olması hakkında şu bilgileri vermektedir: "Kaymakam Fırka Komutanı Mahmut Bey, Müfrezemle beni Geyve'de bırakarak Düzce, Hendek taraflarında isyan eden Çerkezleri tenkil için mahiyetiyle Adapazarı'na gitti. Hendek civarında Çerkezlerin pususuna düşerek kendisi ve yanındaki erkânı harp yüzbaşısı Şevketle birlikte orada öldürüldü. Kumandasındaki erler ve zabitler Çerkeslere esir düştü. Mahmut ve şevket beyler çok vatansever adamlardı. Geyve'de iken Çolak İbrahim Bey'le birleşerek üç yüz kişilik bir kuvvetle Taraklı Göynük Mudurnu yoluyla Düzce'ye gitmeyi, esir arkadaşları kurtarmayı kararlaştırdık." Bkz. Yüzbaşı Cemal'in Anıları, Hazırlayan: Kudret Emiroğlu, Ankara: Kebiçeç Yayınları, 1996, 39.

57 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 49.

58 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 47.

59 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 48.

60 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 50; Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele*, 84.

devam eden müsademe ortalık kararmak üzere iken ölü, yaralı ve esir olarak 42 zayıat veren asilerin dağılması ile son buldu.⁶¹

Çolak İbrahim Bey, müfrezesiyle 1 Mayıs 1920 günü sabah Taraklı'dan hareketle akşama doğru Göynük Boğazına geldi.⁶² Üç kilometre kadar uzunluğu olan boğazın içine gireceği sırada ateşle karşılaşan Müfrezeye boğazın iki tarafındaki tepelere dağılarak aynı zamanda boğaza hâkim sırtları tuttu.⁶³ Yaşanan kısa çarpışma ile Çolak İbrahim Bey, Göynüklü birkaç kişi ile kırk kadar Çerkes tarafından tutulan Boğaz'ı kısa sürede ele geçirdi.

Göynük'te fazla kalmayan Çolak İbrahim Bey, 4 Mayıs günü sabah yedi buçukta hareketle 6 Mayıs sabahı Mudurnu'ya geldi.⁶⁴ Kendisi 220 kadar askerle Mudurnu'ya yerleşti.⁶⁵ Ayrıca Çolak İbrahim Bey, Mudurnu'ya gelince civardaki asilerin miktarını tespit etmek için mahiyetinde bulunan çetelerden Mihaliççıklı Molla Osman Müfrezesi'ni, Serçeli istikametine, Sadık Baba'yı da Abantdibi ve Ovabaşı taraflarına gönderdi.⁶⁶ 9 Mayıs'ta Pirlepeli Hamdi Ağa ile Davavekillerinden İsmail Hakkı Bey'de 200 kişilik mahiyetleri ile Çolak İbrahim Bey'e katıldı.⁶⁷ Ayrıca 11 Mayıs günü⁶⁸ Ali Fuat Paşa'da 15 sandık cephaneye ve 15 er göndermek suretiyle müfrezeye yardımda bulundu.⁶⁹

2.1.2. Mudurnu Çarpışması

1920 yılının ilk aylarında, Adapazarı, Düzce, Bolu çevrelerinde yayılan iç isyanlar Göynük, Mudurnu, Nallıhan yörelerine de sıçırır.⁷⁰ İsyanın yayılması üzerine Manisalı Ali Bey milli müfrezesi, Mudurnu da toplanan Çolak İbrahim Bey'in müfrezesine yardıma geldi.⁷¹ Ayrıca Mudurnu'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Heyeti ilk iş olarak eli silah tutan memleket gençlerini toplayarak Çolak İbrahim Bey'in emrine verdi.⁷² Nitekim Mudurnulu Kuva-yı Milliye gönüllüleri 2. Kuva-yı Seyyare müfrezesinin temelini oluşturdu.⁷³

3000 kadar tahmin edilen asiler, 12/13 Mayıs 1920 günü Mudurnu'ya kuzeyinden ve doğusundan taarruz ettiler.⁷⁴ Öğleden sonra iki buçukta gerçekleşen ilk sıcak temas aralıksız altı saat sürdü. Bu altı saatlik mücadelenin sonunda sayıca üstün olan asilere karşı Çolak İbrahim Bey'in kuvvetleri mevkiilerini terk etmeğe mecbur kaldılar.⁷⁵

İlk mücadele sonunda Çolak İbrahim Bey'e Mudurnu telgrafhanesi vasıtasıyla Nallıhan'a çekilmesi tavsiye edildi.⁷⁶ Bununla beraber Binbaşı Nazım Bey, 14 Mayıs 1920 günü 250 kişilik bir süvari kuvveti ile yardıma geldi.⁷⁷ Ayrıca 15 Mayıs 1920'de Geyve'den yola çıkarılan on üç yük cephaneyi, Giritli Necati Bey selamete Çolak İbrahim Bey karargâhına getirdiği, Ankara'dan hareket eden Milli Kuvvetlerin de Nallıhan'ı geçtikleri

61 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 49. Yüzbaşı Cemal ise sabaha karşı Taraklı' da yaşananlar hakkında şu bilgileri vermektedir: "Sabaha karşı Taraklı sırtlarına koyduğumuz emniyet mevzilerinden tüfek ateşi başladı. Abazalar ve onlara iltihak eden bazı Göynük Türkleri ve onlara yardıma gelen Taraklı köylülerini bini müteceviz bir düşmanın bizi sarmış olduğunu, her tarafımızın sarıldığını gördüm. Beş saat devam eden müsademedi sonra düşmanın zayıf noktasına yaptığım yarma hareketiyle bu başsız kıcsız insan sürüsünü tarda muvaffak oldum. Aynı günde Göynük istikametinde hareket devam edildi. 27 Nisan akşamı Göynük boğazına geldim." Bkz. Yüzbaşı Cemal'in Anıları, 40.

62 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 50.

63 Yüzbaşı Cemal'in Anıları, 40.

64 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 53-55.

65 Güralp, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, 35.

66 "Sadık Baba Kargasekmez mevkiinde rastladığı usattan Bolulu Talat ve Avenesini, Abantdibi köylerinde de Abaza ve Koçbey kuvvetlerini sıkıştırıp Boluluları Bolu cihetine ve Düzcelileri de Abant Dağları'na çekilmeye mecbur ettikten sonra Mudurnu'ya gelmiş, Serçeli taraflarına giden Molla Osman ise Dere ve Çetinviren muntıklarında, köylüler tarafından feci bir surette öldürülerek kellesi kesilmiş ve Mudurnu'ya getirilmişti." Bkz. Güralp, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, 32.

67 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 54.

68 Mehmet Tunçkol, "Mudurnu'da Kuvayı Milliye Örgütlenmesi", *Mudurnulular Derneği Bülteni*, Sayı: 1, Kasım 2016, 14.

69 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 50.

70 Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 142.

71 Mehmet Arif Anadolu İnkılabı, 45.

72 Güralp, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, 35. İbrahim Çolak'ın müfrezesine katılan Mudurnu'lu gençlerin fotoğrafları için Bkz. Ek: 2-3-4-5.

73 Tunçkol, "Balkanlar'ın ve Anadolu'nun Efsane Çete Lideri – Bulgar Sadık (Yüzbaşı Mehmet Sadık Poğda) Mudurnu'da", 36.

74 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 50.

75 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 56.

76 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 50.

77 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 59.

haber alındı.⁷⁸ Bu kuvvetlere, İzmir cephesinden gelmiş bulunan Albay Refet Bey kumanda etti.⁷⁹ Bu kuvvetler ile Mudurnu'da tam 56 saat devam eden çarpışma kazanıldı.⁸⁰

Neticede asilerin 16 Mayıs 1920 günü geri çekilmesi sağlandı.⁸¹ 17 Haziran 1920'de Jandarma Yüzbaşı Sarı Efe Edip'in mahiyetinde bir takım zeybekler ve Nazilli İsmail Efe ile beraber Mudurnu'ya geldikleri öğrenildi.⁸² 19 Mayıs 1920 saat 16:00 civarında iki makineli tüfeğe sahip 150 kadar asi, mukavemet görmeden Göynük'e girdi. Mudurnu'da yenilip firar eden asiler Göynük Boğazında son ümit tutunmaya yeltenmişlerdi. 2. Kuva-yı Seyyare müfrezesi yetişinceye kadar asiler, hapishaneyi boşalttılar, memurların evlerini yağma ettiler. Akşam olunca Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi Göynük'e ulaştı. İsyan burada bir iki saatlik bir çarpışmanın ardından durduruldu.⁸³ Neticede 2. Kuva-yı Seyyare, Göynük ve Mudurnu'da müdafaa ve taarruz hareketleri ile isyanın genişlemesine mani oldu.⁸⁴

Bu arada II. Fırka Kumandanı Yarbay Ayıcı Arif Bey, 19 Mayıs 1920 Salı günü Mudurnu'ya geldi. Bir gün sonra ise; 20 Mayıs 1920 günü Albay Refet (Bele) komutayı almak için Mudurnu'ya geldi. 22 Mayıs 1922 gününe kadar Albay Refet Bele, asi elebaşlarıyla müzakerelerde bulundu.⁸⁵ Müzakerelerde asi elebaşları bütün asilerin affedilmelerini ileri sürerek bu aftan sonra artık ayaklanmayacaklarını iddia ettiler. Ayrıca Bolu'ya ve Düzce'ye artık kuvvet gönderilmemesini ve oralardaki halkın serbest bırakılmasını şart koştular. Bu şartın kabulü söz konusu olmadığı için iki gün devam eden müzakereler 22 Mayıs'ta sona erdi.⁸⁶

Müzakerelerin akabinde, Nazım Bey kuvvetleri, Bolu'ya ve 11. Tümen emrindeki birlikler ve milli müfrezeler iki kol ile Düzce'ye hareket ettiler.⁸⁷ 23 Mayıs günü Mudurnu'da Çolak İbrahim Bey'in Müfrezesi üç yüz kişilik milli kuvvet ve iki bomba topundan ibaretti.⁸⁸ 25 Mayıs'ta Mudurnu'dan Samat'a hareket eden Çolak İbrahim Bey'in kuvvetleri, bir ormanda pusu kuran Derdin ve civarı Abazalarının taarruzuna uğradı. Yapılan müsademede başarılı olursa da takip edilen yolu tehlikeli gören Çolak İbrahim Bey tekrar geriye dönerek Ömerler tarikiyle Düzce'ye gitmeye mecbur kaldı.⁸⁹ Bu mecburiyet sebebiyle 28 Mayıs'ta Düzce'ye geldi.⁹⁰ Ancak iki gün önce Çerkes Ethem kuvvetleriyle Düzce'ye gelmiş ve hemen icraata başlamıştı.⁹¹ Bu icraatlar neticesinde I. Düzce isyanı 31 Mayıs günü bastırılmış oldu.⁹²

Düzce isyanının bastırılması hakkında 14 Haziran 1920 tarihli Hâkimiyeti Milliye gazetesi şu bilgileri vermektedir: "Düzce- Bolu isyan muntıkasında sükûn ve intizam tamamen geri geldi. İstanbul'a kaçan birkaç şahıs müstesna olmak üzere bütün fesat başları yakalandı. Henüz derdest edilemeyen bir kaç da şiddetle takip edilerek bulundu."⁹³

Düzce ve Bolu isyanlarının bastırılmasında önemli bir rol oynayan Çolak İbrahim Bey, hem Gazi hazretlerini görmek, hem de müstakbel harekât için kendilerinden talimat almak amacıyla 8 Haziran'da Düzce'den ayrılarak 14 Haziran'da Ankara'ya gitti.⁹⁴

2.2. Birinci Yozgat İsyanı (15 Mayıs- 27 Ağustos 1920)

Çolak İbrahim Bey'in Ankara'ya geldiği günlerde Yozgat'ta İç karışıklıklar söz konusuydu. Nitekim Çapanoğullarından Celal, Edip, Salih ve Halit⁹⁵ beyler; Aynacıoğulları ve Deli Ömer çeteleri gibi birtakım

78 Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 37.

79 Mehmet Arif, *Anadolu İnkılabı*, 45.

80 Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 39.

81 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 50.

82 "Sarı Efe Edip, beş altı gün kadar Mudurnu'da kaldıktan sonra jandarma bölük kumandanlığından müteakıt Boşnak Muharrem Bey'le bizim Sabri Karaçayır ve Çopur Hilmi'yi refakatine alarak Düzce'ye gitmiş ve orada Çolak İbrahim Bey'i istihlaf ederek tedip ve asayiş işleriyle meşgul olmaya başlamıştır." Bkz. Güralp, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, 45.

83 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 51; *Yüzbaşı Cemal'in Anıları*, 41.

84 Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi*, 161

85 Hüseyin Sarı, *Milli Mücadele'de Bolu*, Bolu: Kemal Matbaacılık, 1995, 68; *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 51.

86 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 61.

87 Mehmet Arif, *Anadolu İnkılabı*, 45.

88 Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, . 442.

89 Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 42.

90 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 61; Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: III, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 1995, 60.

91 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 51.

92 Sarıhan, . *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 64.

93 *Hâkimiyeti Milliye*, "Asilere Karşı", 14 Haziran 1920, 3.

94 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 62.

eşkiyayı başlarına toplayarak 13 Haziranda Yozgat civarında Köhne bucak merkezini⁹⁶ ve 14 Haziranda da Yozgat şehrini işgal ettiler.⁹⁷ Akabinde isyancılar tarafından 15-16 Haziran gecesi Artova, Çamlıbel karakolları basıldı.⁹⁸ Ayrıca hapishaneleri boşaltarak mahkûmların kendilerine katılmalarını sağlayan isyancı grup sayılarını arttırdı.⁹⁹ Neticede Çapanoğlu Celal Bey ve avnesinin Yozgat, Alaca ve Köhne’de 10 gün sürecek olan hâkimiyetleri başladı.¹⁰⁰

Ali Fuat Paşa, Çapanoğlu isyanının bastırılmasında Çerkes Ethem müfrezesi yerine Çolak İbrahim Bey’in müfrezesinin veyahut buna benzer başka milli müfrezelerin gönderilmesini istemekteydi. Çünkü Ali Fuat Paşa’ya göre yalnız menfaatlerini düşünen bazı kimselerin telkini ile Çerkes Ethem’in yeni milli idareyi benimsemeyip ihaneti söz konusu olabilirdi.¹⁰¹

Ancak merkezi Sivas’ta olan 3. Kolordu kuvvetleri ve o bölgede bırakılan milli kuvvetler yeterli değildi.¹⁰² Bu sebeple Çapanoğlu isyanını bastırılması için Çerkes Ethem’in görevlendirilmesi zorunluuydu. Neticede Çerkes Ethem, Ankara’ya çağrılarak kendisinden Çapanoğulları isyanını bastırması istendi. Ancak Çerkes Ethem, Çapanoğlu isyanını önemli görmeyip Yozgat’a gitmeme taraftarıydı.¹⁰³

Mustafa Kemal Paşa, Çolak İbrahim Bey’den Çerkes Ethem’i Çapanoğulları isyanını bastırması için ikna etmesini istedi. Bu istek üzerine Çolak İbrahim Bey, Çerkes Ethem’i, kardeşi Tefvik ile bir araya gelerek ikna etmeye çalıştı.¹⁰⁴ Ayrıca Ankara’ya geldiği ilk gece Çerkes Ethem’i Ziraat mektebi binasında Mustafa Kemal Paşa, Milli Savunma Bakanı Fevzi Paşa, Genelkurmay Başkanı Miralay İsmet Bey’de ikna etmeye çalıştı.¹⁰⁵ Bu sırada Çerkes Ethem kuvvetinin mevcudu; 70 subay, 2100 piyade, 1300 hayvan, 4 kudretli dağ topu, bir sahra topu, 8 makineli tüfekten ibaretti. ¹⁰⁶ Neticede birden fazla kişinin Çerkes Ethem’i ikna etme çabası olumlu netice verdi. 20 Haziran 1920 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı’nın verdiği emirle Çerkes Ethem Kuva-yı Seyyare’siyle Yozgat’a hareket etti.¹⁰⁷ Aynı zamanda Çolak İbrahim Bey’de ikinci Kuva-yı Seyyare müfrezesi ile Yozgat

95 “Meşrutiyetin ilanından sonra hükümet idare teşkilatını gençleştirmek maksadıyla hizmetleri yirmi beş seneyi geçen mutasarrıf ve kaymakamların muvafakatleri alınmadan tekaüde sevk edilmelerine dair bir kanun çıkarmıştı. İşte birçok meslektaşları arasında Celal Bey’de bu kanundan tevfikan mutasarrıflıktan tekaüt edilmişti. Galiba kardeşi Edip Bey de aynı akıbete uğramıştı. Celal Bey, daha uzun seneler hizmet edebilecek kuvvet ve kudreti haiz bulunduğunu ileri sürerek hakkında tatbik olunan bu muamelenin hakka ve adalete uygun bulunmadığını iddia ediyor ve İttihatçılara dış biliyordu. Milli mücadele başlarken, İstanbul Hükümeti ve onun taraftarı olan gazeteler bu hareketin, vatanın kurtarılmasına matuf bir teşebbüs olmayıp iktidar mevkiini tekrar ele geçirmek sevdasına düşen İttihatçıların tertibi eseri olduğunu iddia ve daimi beyanat ve neşriyat ile herkesi bu iddialarının doğruluğuna inandırmağa çalışıyorlardı. İşte Celal Bey ve kardeşleri, idrak ve izanlarını bu mel’unane ve iblisane propagandaların tesirlerine kaptırılmışlardı.” Bkz. Cemal Bardakçı, *Anadolu İsyancıları*, İstanbul: Koşkun Basımevi, 1940, 157.

96 Atatürk, *Nutuk*, 307; Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 81.

97 Abdullah Gamsız, *Milli Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2002, 27. 14 Haziran’da “Çapanoğulları hükümet konağını boş bulmuşlar. Memurlardan hiç biri masası başında değilmiş. Celal Bey Halife ordusu kumandanı sıfat ve unvanıyla hükümet sürmeğe başlamış hapishane tahliye edilmiş. Asiler ve mahkûmlar askerlik şubesine girerek evrakı dağıtmışlar. Depodaki silahları ve cephaneyi yağma etmişler. Bundan sonra esasen şaki takımından olan asiler şehrin içine yayılmışlar, köylerinden zorla getirilenlerle mahkûm ve mevkuflardan çoğu da köylerine kaçmışlar.” Bkz. Bardakçı, *Anadolu İsyancıları*, 179.

98 Esengin, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, 162.

99 Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 81.

100 Akandere, *Milli Mücadele’de Çapanoğulları*, 210.

101 Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, 449-450.

102 Atatürk, *Nutuk*, 307.

103 Çerkes Ethem Yozgat’a gitmeme taraftarlığını ve Ankara’ya geliş sebebini şu mühim cümlelerle anlatmaktadır: “Yozgat tarafına ilişkin düşüncesini dikkate alarak kuvvetlerimin çoğunu Eskişehir’de tutuyorum. Zaten Ankara’yı ziyaretten amacım da, daha çok benim önemsiz gördüğüm ve sizin çok önem verdiğiniz Yozgat tarafındaki isyanın derecesini hakkıyla anlamak, sonra Yunan Cephesi’ne dair istihbarat ve tehlike arz eden şüphelerimle mukayese ederek, ona göre çok önemlisini tercih ederek ya da mümkün mertebe her iki tarafı da ihmal etmeyerek hatasız bir karar vermeme içindir.” Bkz. Çerkes Ethem’in *Ele Geçen Hatıraları*, Derleyen ve Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Şirin Gürkan, Ankara: Dorlion Yayınları, 2020, 55.

104 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 66-67.

105 Mustafa Kemal Paşa, Çerkes Ethem’i ikna etmek için şu mühim cümleleri dile getirmiştir: “Yozgat yöresindeki isyanın içyüzü ve önemi ne olursa olsun, yardımınıza çok ihtiyacı var demektir. Bu zahmeti de kabul buyurduğunuza göre, daha önce olduğu gibi beş-on gün zarfında bastıracağınıza eminim. Bu hareketinizin devamı süresince İzmir Milli Cephesinin gözetim ve denetleme görevini Fevzi Paşa hazretlerinin sorumluluğuna vermemiz ve bunu üzerine almaları çok uygun olur kanaatindeyim. Fevzi Paşa hazretlerinin zekâ ve gücünden, bakış açısı ve uygunluğundan siz de emin olabilirsiniz.” Bkz. Çerkes Ethem’in *Ele Geçen Hatıraları*, 54, 57-58.

106 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 100.

107 Mehmet Ali Özkan, *Milli Mücadele Döneminde Çıkan İç İsyancılar ve Bu İsyanlarda Çerkes Ethem’in Rolü (1919-1922)*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, Bingöl-2019, s.41. Çerkes Ethem kuvvetleri Ankara’da

bölgesine gönderildi.¹⁰⁸ Çolak İbrahim Bey'in Yozgat'a giderken mahiyeti 418 nefer, iki top ve iki mitralyöz' den ibaretti. Ayrıca bu 418 neferden yalnız 32'si atlı iken diğerleri yaya idi.¹⁰⁹

Çolak İbrahim Bey'den önce 20 Haziran 1920'de Ankara'dan hareket eden¹¹⁰ Çerkes Ethem kuvvetleri 20-21 Haziran gecesini Kılıçlar köyünde¹¹¹ ve 21-22 Haziran 1920 günlerini yürüyüşle geçirerek¹¹² 23 Haziran günü erken saatlerinde Yozgat önüne geldi.¹¹³ Yapılan çarpışmalar neticesinde müfreze 23 Haziran günü Yozgat'ı ele geçirdi.¹¹⁴

Çapanoğullarından Celal ve kardeşi Edip daha önceden kaçtıkları için ilk çarpışmada bulunmadılar.¹¹⁵ Nitekim Çapanoğlu kardeşlerin Alaca mevkiine kaçıp tahkimat yapmaya başladığı¹¹⁶ haberini alan Çerkez Ethem, Alaca üzerine 24 Haziran günü hareket etti.¹¹⁷ İki saatlik bir çarpışmadan sonra Alaca'ya girdi. Yozgat ve Alaca'yı kaybeden asi grup Arapseyf Boğazı'nda toplanmaya başladı. Asilerin amacı Arapseyf Boğazından geçerken milli kuvvetlere saldırmak, ani ve kesin bir darbe indirmektir.¹¹⁸

Çerkes Ethem, Alaca'da iki gün kaldı. Akabinde 27 Haziran 1920'de Arapseyf'e doğru yola çıktı. Çerkes Ethem asilerin planını bozmak için boğazın etrafını sararak asileri iki ateş arasında bıraktı. Neticede 24 Haziran 1920'de Çolak İbrahim Bey, 250 süvari, 170 piyade ve 3 makineli tüfekten oluşan mahiyeti ile batıdan geldi. Çerkes Ethem'in, boğazın batı giriş yerinden içeriye doğru gönderdiği bu kuvvet güneşin doğmasıyla birlikte asilerle hemen çarpışmaya başladı. Ayrıca 300 süvari, 350 piyadeden mürekkep Miralay Refet Bey(Bele) kuvvetlerinin de kuzeyden gelmesi ile Arapseyf bölgesindeki asiler dağıtıldı.¹¹⁹

Bu dağılma sonrası asiler tekrar toplu olarak birleşemediler. Ancak isyanın elebaşları olan Çapanoğullarından Edip, Halit, Celal, Salih, Ziya Aziziye'ye doğru kaçtılar.¹²⁰ Burada iyi ağırlanan Çapanoğulları, Ankara hükümeti tarafından Aziziye'den istendi ancak bu iade talebi Aziziye'nin önde gelenleri tarafından kabul edilmedi.¹²¹ Çapanoğlu kardeşlerin gücünü kırabilmek için 22 Temmuz 1920'de bakanlar kurulunda alınan kararla,

toplandıktan sonra 19 Haziran 1920 tarihli Genelkurmay Başkanlığından aldığı emir için Bkz. *Türk İstiklal Harbi*, s.101-102-103. *Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları*, 63-65.

108 Atatürk, *Nutuk*, 307.

109 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 67-68.

110 Arslan, *Milli Mücadele yıllarında Yozgat*, 91.

111 Mesut Ünsal, *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2004, 31.

112 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 102.

113 Özkan, *Milli Mücadele Döneminde Çıkan İç İsyanlar*, 41.

114 *Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları*, 66. İşgalden sonra, Çerkes Ethem Genelkurmay başkanlığına verdiği raporda: "14 Haziranda Yozgat'ı alan ve sonra Ankara üzerine yürümek için hazırlıklara başlayan Yozgat asilerine karşı kasabanın güney kısımlarından taarruza geçildi. Topçu ateşinden ürken asilerin büyük kısmı dayanamayarak, özellikle Akdağmadeni yönünde kaçmaya başlamışlarsa da, önceden alınan tertiplerle buna mani olunarak şehir içinde ve dışında iki saat kadar muharebe oldu. Ermeniler dahi asilerin ateşine katılarak askerlerimize karşı silah ve bomba atmak suretiyle bir erin şehit ve sekiz erin yaralanmasına sebep olduklarından bu Ermenilerin evlerine ateşe verilmiş ve birkaç Ermeni evi yakılmıştır. Daha evvel Sungurlu'ya gidip orada kuvvet topladıktan sonra, Yozgat'a doğru yola çıkan Çapanoğlu Halit emrindeki asi kuvvetlere karşı gereken tedbir alınmış fakat fazla yorgunluk yüzünden bugün kasabada kalmıştır. Mili kuvvetten ceman üç şehit, dokuz yaralı, asilerden ise, elliden fazla ölü ve yaralı ve esir vardır. Elebaşlarından bir kaçı yakalanmıştır." Diyordu. Bkz. *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 102.

115 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI 102.

116 Arslan, *Milli Mücadele yıllarında Yozgat*, 91; Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 95.

117 Ünsal, *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı*, 32.

118 *Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları*, 68. Cemal Kutay, *Çerkes Ethem Dosyası*, Cilt:1, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1973, 274.

119 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 103; *Çerkes Ethem'in Ele Geçen Hatıraları*, 69; Ünsal, *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı*, 33; Arslan, *Milli Mücadele yıllarında Yozgat*, 92.

120 Gamsız, *Milli Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi*, 36. Mustafa Balcıoğlu, *Belgelerle Milli Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu*, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Matbaası, 1991, 173.

121 Muhammed Emre Şişman, *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde İsyanlar (1920-1921)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2020, 76. "Aziziye Çerkezlerinin bu davranışlarının sebebi Çapanoğulları'nın dedelerine karşı duydukları minnet hissidir. Çünkü Sultan Abdülaziz devrinde Rusya'dan göç eden Çerkezler Bölgeye yerleşmek istedikleri zaman yerli Avşarların mukavemetiyle karşılaştılar. Çapanoğulları'nın dedeleri, Avşarları kovarak göçmen Çerkezleri buraya yerleştirmişler ve kurulan kasabaya da Aziziye adını vermişlerdir. Çapanoğulları'nın, Çerkezlere sığınmaları bu yüzdendir." Bkz. Ünsal, *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı*, 40. İsyanın uzun bir süre sonra isyanın elebaşlarından Halid, Amasya Divanı Harbi'nden çıkan karar üzerine 13 Haziran 1921 günü idam edildi. Bkz. *Hâkimiyet-i Milliye*, "İdam", 16 Haziran 1921.

Çapanoğullarından hükümet tarafına geçmek isteyenlere 15 gün mülhet verildi.¹²² Ancak önceden isyan ettikleri gerekçesiyle tutuklananlar hükümete sığınmış sayılmayacağından aftan yararlanamadı.¹²³

Arapseyf bölgesindeki başarının akabinde Çerkes Ethem kuvvetleri 9 Temmuz 1920’de batı cephesine intikal etmek için hareket etti. Ayrıca Genelkurmay Başkanlığı 6 Temmuz 1920’de küçük asi grupların tenkili için Çolak İbrahim Bey’e emir verdi.¹²⁴

7 Temmuz’da Ortaköy’den hareket eden Refet Bey, Çolak İbrahim Bey müfrezesi ile beraber 9 Temmuzda asilerle çarpışarak Akdağmadeni’ne girdi.¹²⁵ Refet ve Çolak İbrahim Beyler burada iki gün kalarak asayiş sağlayan önlemler aldılar.¹²⁶ Akabinde Refet Bey, Çolak İbrahim Bey müfrezesini Akdağmadeni’nde bırakarak Zile’ye geri döndü.¹²⁷ Bu süreçte Çolak İbrahim Bey, müfrezesinin silah, hayvan ve çoğunluğu atlı olan insan gücünü arttırdı. Nitekim bu güç ile beraber müfrezeye 2. Kuva-yı Seyyare ismini resmi olarak duyurabildi.¹²⁸

Çolak İbrahim Bey, Akdağmadeni istikametinde Albay Refet ile anlaşmazlık yaşadı. Çolak İbrahim Bey’e göre bu anlaşmazlık mitralyöz zabiti Nazmi Efendi’nin Pontus ismi verilen Rum teşkilatının elebaşlarından 12 Rum’u yakalayarak hapse tıkmamasından kaynaklanmaktaydı. Akabinde bu gerginlik Çolak İbrahim Bey’in 13 Temmuz’da Yozgat’a gitmesi ile neticelendi.¹²⁹ Bu neticeyi sağlayan önemli sebep Refet Paşa’nın Genelkurmay Başkanlığına gönderdiği çok önemli ve kişiye özel telgrafta Çolak İbrahim Bey kuvvetlerinin geçtiği yol boyunca talan edilmedik hiç bir yer ve hiç bir şey kalmadığını dile getirerek bunların yarın Yozgat doğrultusunda hareket etmelerini istemesiydi.¹³⁰

Ayrıca süreç içerisinde Refet Bele’ ye sadık milli askerler dahi Çolak İbrahim Bey’in adamlarından etkilenecek disiplinsiz bir hal aldılar.¹³¹ Nitekim Refet Bey’in Ankara’ya yazdığı raporlar ve gözlemleri Ankara’nın kararlarını etkiledi.¹³² Bu etki neticesinde Çolak İbrahim Bey Müfrezesi’nin de düzenli bir şekilde cepheye gönderilmesi için Yozgat’a sevk edildiği Refet Bey’e bildirildi.¹³³

Refet Paşa’nın 10 Temmuz 1920 tarihli telgrafının akabinde İsmet Paşa, Çolak İbrahim Bey’den telgraf aracılığı ile müfrezesinin yapmış olduğu çapulculuk ve talanın son bulmasını istedi. Bu telgrafın nedenini anlamakta gecikmeyen Çolak İbrahim Bey, hem istifa ederek hem de yerine birisi tayin edilinceye kadar Yüzbaşı Vasfi Bey’i vekil bırakarak 16 Temmuz cuma günü Yozgat’tan ayrıldı. Üç gün süren yolculuğun ardından 19 Temmuz’da Ankara’ya gitti.¹³⁴

2.3. İkinci Düzce İsyanı (8 Ağustos- 23 Eylül 1920)

Çolak İbrahim Bey, İsmet Paşa’dan aldığı telgraf sonrasında çok şiddetli bir sıtmaya tutularak on gün hasta yattı. Ancak 8 Ağustos 1920 tarihinde, Düzce’de ikinci bir ayaklanma başladı. Bunun akabinde Çolak İbrahim Bey, 10 Ağustos günü Mustafa Kemal Paşa’nın isteği üzerine TBMM’ne gitti. Yapılan görüşmede Mustafa Kemal, Çolak İbrahim Bey’e Mudurnu bölgesinde yeniden çıkan isyanı bastırması için emir verdi.¹³⁵

122 BCA, 30-18-1-1/1-5-10.

123 Özkan, *Milli Mücadele Döneminde Çıkan İç İsyanlar*, 43.

124 Genelkurmay Başkanlığı 6 Temmuz 1920’de küçük asi grupların tenkili için Çolak İbrahim Bey’e emir verdi. Bu emrin sureti: “1- Binbaşı İbrahim müfrezesi imkân buldukça Albay Refet’ ten emir alacaktır. Köhne, Karamağra, Akdağmadeni istikametinde harekete yol üstündeki asiler tepeleyecektir. 2-Albay Refet emrindeki kuvvetler, Ortaköy’den Kadışehir yoluyla lüzumuna göre, Karamağra ve Akdağmadeni istikametinde hareketle, Binbaşı İbrahim müfrezesiyle işbirliği yapacaktır. 3- 3.Kolordu Komutanı Albay Selahattin emrinde Yıldızeli’ndeki kuvvetler Akdağmadeni yönünde tenkile devam edeceklerdir. 4-Yarbay Cemil Cahit, şimdilik Lâdik havalisindeki durumu ıslah edecektir.” Bkz. *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 106.

125 Mehmet Özdemir, *Refet Bele*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, 1992, 57.

126 Halit Kaya, *Refet Bele’nin Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi, 2008, 61.

127 Özdemir, *Refet Bele*, 57.

128 Yalkın, *Bulgar Sadık*. 268.

129 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 70-71.

130 HTBD, Yıl: 24, Sayı: 72, Vesika No:1563.

131 Özdemir, *Refet Bele*, 58.

132 Kaya, *Refet Bele’nin Askeri ve Siyasi Hayatı*, 62.

133 HTBD, Yıl: 24, Sayı: 72, Vesika No: 1564.

134 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 71-72.

135 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 75; Yusuf Çam, *Milli Mücadelede İzmit Sancağı*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayını, Kocaeli-2014, 108; Konrapa, *Bolu Tarihi*, 727.

1.Yozgat isyanı sebebiyle Çerkez Ethem ve Çolak İbrahim Bey'in kuvvetleri, Düzce'den ayrıldıklarında bu bölgede Kurmay Binbaşı Nazım emrinde 4. Tümen kurulmaya başlandı. Ancak 22 Haziran 1920'de Yunanlılar, Uşak ve Bursa yönlerinde saldırıya başlayınca bu tümenin ilk kurulan 4 taburundan üçünü cepheye göndermek zorunluluğu doğdu. Bu zorunluluk Düzce'de güvenliğin azalmasına ve kargaşa ortamının geri gelmesine neden oldu. 19 Temmuz 1920'de ise Nuhveren taraflarında 300-400 Abaza ile müfrezeler arasında çarpışma başlaması üzerine Nazım Bey, Genelkurmay Başkanlığından Çolak İbrahim Bey'in müfrezesini Düzce'ye sevkini istedi.¹³⁶ Ayrıca Düzce de isyan başlayınca Bolu'da ki kıt'aattan da firarlar başladı. Bazı bölüklerin mevcutları 10'a kadar düştü.¹³⁷

8 Ağustos 1920 günü sabah 5'de Düzce, tekrar işgal edildi. Abaza ve Çerkezlerin Düzce'de bulunan müfreze, zabitan ve efradını esir ettikleri anlaşıldı.¹³⁸Akabinde 2. Kuva-yı Seyyare müfrezesine, 2. Düzce isyanını bastırması emri verildi.¹³⁹ 15 Ağustos öğleden sonra, Mudurnu'ya giden Çolak İbrahim Bey'in mahiyeti 900 kişi, iki top ve dört mitralyözden ibaretti.¹⁴⁰ Binbaşı Nazım ise 11 Ağustos'ta Mudurnu'ya geldi. Ayrıca Düzce isyanını bastırmak için gelen kuvvetler şunlardı: Kılıç Ali Müfrezesi, Yüzbaşı Sarı Edip Efe, Yeşil Bayrak Müfrezesi, Cafer Bey'in Erzurum Kuva-yı Milliyesi," Kırşehir Mebusu Rıza Bey'in ve Şevket Bey'in Süvarileri.¹⁴¹ Bu Milli Kuvvetler Ağustos'un son günlerinde Bolu'nun güney batısındaki meydanlıkta Düzce'ye yürümek için Sarı Efe Edip'in kumandasında toplandılar.¹⁴²

Takviye birliklerini yenemeyeceğini anlayan isyancılar, geri adım atmaya başladıkları sırada Çolak İbrahim Bey'in müfrezesi; Abant üzerinden taarruz edip önüne çıkanları dağıtarak Düzce'yi işgal etti. 24 Ağustos'ta Abant dağından ilerleyerek iki koldan hareket eden Çolak İbrahim Bey, Beşköprü'ye yaklaştığı vakit, 300 kadar asi ile kısa süren bir müsademe sonucunda gece onda Düzce'ye girdi.¹⁴³

Düzce'nin ele geçirilmesi üzerine asilerin bulunduğu Hendek bölgesine hareket edildi. Ancak Hendek bölgesine gidildiği sırada Nüfren Köyü istikametinde yaşanan müsademe şiddetli bir şekilde¹⁴⁴ üç saat sürdü.¹⁴⁵ Bu üç saatlik süreçte müfrezedeki cesur çete reislerinden Hüseyin Kaptan¹⁴⁶ şehit oldu. Ayrıca müfreze, Nüfren köyünün yalnız asilerinin değil, cami ile mektepten gayri, üç yüzü geçen binalarını bile yok etti.¹⁴⁷ Hatta Kuva-yı Milliye'ye "iltihak etmiş olan Nüfrenlilerin evleri bile yakıldı."¹⁴⁸Akabinde müfreze Hendek bölgesine hareketini devam ettirdi.

Hendek'te toplanan Abazaların itaate yanaşmamaları üzerine Binbaşı Şerif komutasındaki tedip kuvvetlerinin, Düzce'de toplanan Kuva-yı-i Seyyare ile birlikte 26 Ağustos'ta asiler üzerine gönderilmesi zorunluluğu doğdu.¹⁴⁹ "Düzce'de iki gün kaldıktan sonra Çolak İbrahim Bey sağdan Nüfren Boğazına; Sarı Efe Edip, soldan Bıçkı

136 Bu kargaşa ortamını 17/18 Temmuz 1920'de Mürettep Tümen Komutanı Kurmay Binbaşı Nazım, Genelkurmay başkanlığına çektiği şu telgrafla anlatmaktadır: "Eskiden Düzce ve Bolu'da milli hareket aleyhindeki ayaklanmaya katılmış ve silah kullanmış olup, sonra Yozgat isyanını bastırmak için Ethem ve Çolak İbrahim müfrezelerine Kuvayı Milliyeci olarak katılan ve bu defa geriye dönen Abazalar Yozgat havalisinden aldıkları yağma eşyalarla Düzce'ye gelmektedir. Takip müfrezeleri bunlarla birkaç yerde çarpıştılar, dört ölü verdirildi." Bkz. *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI 84; Esengin, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, 176.

137 İhsan İdikut, *İdeal Komutanlarımızdan 4. Fırka Kumandanı Miralay Şehit Nazım Bey*, İstanbul: Şirketi Mürettebiye Basımevi-1952, 29.

138 Apak, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?*, 139; Sarı, *Milli Mücadele'de Bolu*, 126.

139 Esengin, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, 183. İkinci Düzce isyanının bastırılması için yeniden alınan kapsamlı tedbirler için Bkz. *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 88.

140 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 77.

141 Cevdet Kerim İncedayı, *İstiklal Harbi (Garp Cephesi)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007, 29; Esengin, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, 184; Soysal, *Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler*, 169.

142 Güralp, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, 84.

143 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 78-79; Güralp, *İstiklal Savaşı'nın İcyüzü*, 86; Özkan, *Milli Mücadele Döneminde Çıkan İç İsyenlar*, 38-39.

144 Yalkın, *Bulgar Sadık*, 269-270.

145 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 81.

146 Hüseyin Kaptan: "Gerçekten bir Arslan kadar cesur olan bu arkadaşımız Koçanlı idi. Eskişehir'de bulunduğumuz sırada müfrezeye gönüllü olarak katılmış idi. Gösterdiği yararlılık ve fedakârlıkla, pek çabuk göze çarpmış, müfreze komutanı olmuştu. O günkü muharebede de birçok harikalar yaratmış, tek başına yirmi asi ile uğraşmak ve bir kısmını yere serip kalanlarına kol kaldırtmak gibi yavuzluklarla ne yaman bir adam olduğunu asilere bile tanıtmıştı. Kumandanımız İbrahim Bey, harp sonunda bu kahraman şehidimize, şanına layık bir mezar yaptırmak gibi bir kadirbilirlik göstermiş ve bıraktığı yetimlerine babalık etmişti." Bkz. Yalkın, *Bulgar Sadık*, 270.

147 Yalkın, *Bulgar Sadık*, 270.

148 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 82.

149 Özkan, *Milli Mücadele Döneminde Çıkan İç İsyenlar*, 38.

Boğazına müfrezeleriyle iki koldan yürüdüler.” Bu yürüyüş esnasında asilerle karşılaşılması ile müsademe başladı. Akşama kadar süren müsademe asilerin dağılması ile son buldu. Hendek’in milli kuvvetler tarafından ele geçirilmesinin ardından isyan sona erdi.¹⁵⁰ Hatta 40 asi elebaşı af diledi.¹⁵¹

Bu isyan sonucunda Çolak İbrahim Bey, tahkikat yapmayı ihmal etmedi. 29 Temmuz’da başlayan ikinci Düzce isyanı yapılan tahkikatlar neticesinde 23 Eylül’de tamamen sona erdi.¹⁵² Çolak İbrahim Bey, Yunan ordusunun Uşak’a taarruz edeceği haberini aldı. Bunun üzerine Uşak cephesine hareket etmek için hazırlıklarla meşgul iken Ankara’dan gelen bir telgrafla hareket yönünü Ankara’ya çevirdi.

2.4. İkinci Yozgat İsyanı (5 Eylül- 30 Aralık 1920)

İkinci Yozgat İsyanı Ankara hükümetini oldukça tedirgin eden bir isyan hareketeydi. Çünkü ikinci Yozgat isyanı birincisinden daha tehlikeli ve daha kuvvetliydi.¹⁵³ Bu isyan Birinci Yozgat ayaklanması sonunda aman dileyen asilerden kurulan 500 kişilik Akdağmadeni Alayı’nın cepheye gönderilmek istenmesinden doğdu. Ancak bu alaydan cepheye gitmek istemeyen 49 kişi¹⁵⁴ 5/6 Eylül gecesi¹⁵⁵ tekrar ayaklanmaktan çekinmedi. Bu ayaklanma o kadar şiddetliydi ki Çolak İbrahim Bey’in yirmi bir saat attan inmediği günler oldu.¹⁵⁶

7 Eylül 1920’de Küçük Ağa, Deli Hacı, Aynacıoğulları denilen birtakım serseriler Zile yakınlarında faaliyete geçtiler.¹⁵⁷ Bu faaliyetler neticesinde “Amasya ile Tokat arasında bulunan Çengelhan, 8 Eylül 1920 günü 120 asi tarafından sarıldı.” Asiler kaçmak isteyen bölge halkının eşyasını, parasını ve mallarını gasp ettikten sonra Boğalıdağ’a çekildiler. Akabinde Zile’ye bağlı Ortaköy Bucağı 9 Eylül 1920’de asilerce basıldı. Bunun üzerine Sorgun’da bulunan 160 atlıdan ibaret müfreze Jandarma Binbaşı Naci komutasında Ortaköy’e gönderildi. Müfrezenin 30 mevcutlu öncüsünün İshaklı ve Höyük köyleri arasında asiler tarafından sarılması arkadan gelen müfrezenin büyük kısmının da dağılmasına neden oldu. Bu dağılma ile beraber Müfreze Komutanı Binbaşı Naci, yanında kalan 25 kişi ile zorluklar içerisinde Eymir Köyüne çekilebildi.¹⁵⁸

Bu olay üzerine Genelkurmay Başkanlığı, evvelce Yozgat’tan ayrılmış olan İkinci Kuva-yı Seyyare’ye tekrar bu bölgeye gitme emri verdi¹⁵⁹ Akabinde 10 Eylül 1920’de trenlerle Eskişehir’den Ankara’ya nakli başlandı.¹⁶⁰ 19 Eylül 1920’de Yozgat’a gitmiş olan bu kuvvet, Binbaşı Çolak İbrahim Bey komutasında 420 er, 4 makineli tüfek ve 2 toptan ibaretti.¹⁶¹

Yozgat Mebusu Rıza Bey komutasında bir Kırşehir milli müfrezesi kuruldu. ¹⁶² Ancak bu müfrezeden kaçan ve Kırşehir’in Nogaykızıközü Köyü’nde saklanan kaçaklar burada güçlenmeye başladılar. Bu gücü dağıtmak için bir jandarma müfrezesi Nogaykızıközü Köyüne gönderildi. Ancak ikinci bir asi grup bu birliği arkadan ateşe tuttu.¹⁶³ Nogaykızıközü bölgesin de iki ateş arasında kalan müfreze komutanı jandarma subayı Kemal ve bir kısım erler esir, bir kısmı da şehit oldu.

Bu sırada Yozgat’a gelmek üzere Keskin’de bulunan 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey’den yardım istenildi. Ayrıca Yozgat Mutasarrıfı da Zile, Akdağmadeni ve Yeşilova için Çolak İbrahim Bey’den

150 Güralp, *İstiklal Savaşı’nın İcyüzü*, 90; Şişman, *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele*, 82.

151 Bu asi elebaşlarından biri olan Binbaşı Rüştü, 2 Eylül 1920’de Ankara’ya şu telgrafi gönderdi: “Düzce kazası dâhilinde bulunan bütün Abaza reisleri, Nüfren, Bıçkı reisleri ile birlikte üç gün devam eden mülakat ve müzakereler her iki tarafından gösterdiği hulul ve itimat tesiriyle iyi bir surette neticelendi. Reisler bundan sonra, hükümetin bütün emirlerine itaat edeceklerdir. Ben, buna tereddütsüz inanıyorum.” Bkz. *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 89.

152 İdikut, *İdeal Komutanlarımızdan 4. Fırka Kumandanı Miralay Şehit Nazım Bey*, 32; Şişman, *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele*, 82.

153 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 87.

154 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 107; Necati Fahri Taş, *Milli Mücadele Döneminde Yozgat*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, 55.

155 Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 199.

156 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 87.

157 Atatürk, *Nutuk*, 307.

158 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 107-106; Şişman, *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele*, 84; Ünsal, *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı*, 41; Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 206; Arslan, *Milli Mücadele Yıllarında Yozgat*, 95.

159 Görgülü, *On yıllık Harbin Kadrosu*, 306.

160 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 108.

161 Demokaan Demirel, “Milli Mücadele Döneminde İç İsyanlar: Yozgat Örneği”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2016, Cilt: 5, Sayı: 3, 360.

162 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 108.

163 Ünsal, *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı*, 42; Arslan, *Milli Mücadele Yıllarında Yozgat*, 95.

telgrafla yardım istedi. Çolak İbrahim Bey, Yozgat'a geldiğinde kuvvetindeki Bulgar Sadık'ı Akdağmadeni ile Sivas arasındaki isyan mıntıkasına tahkikata gönderdi. Yapılan tahkikat neticesinde o zamanın şöhretli Kürt beylerinden Deli Hacı adını taşıyan asinin kendi gibi üç yüz azılı adamı ile kasabaya hücum ettiği, müdafaa için silaha sarılmak isteyen halkın önüne Belediye Reisi Şükrü'nün geçtiği ve halkı aldatarak kasabanın Deli Hacı'nın adamları tarafından yıkılıp yağma edilmesine sebebiyet verdiği öğrenildi. Elde edilen bilgiler doğrultusunda Çolak İbrahim Bey, 21 Eylül 1920'de Karamağra istikametinde hareket edip asilerin büyük bir kısmını dağıttı.¹⁶⁴

23 Eylül 1920 sabahı Ayvalı-Çiçeklihöyüğü hattında Aynacıoğulları ile Küçükağa ve Katil Mustafa çetelerine rastlandı.¹⁶⁵ Yapılan çarpışmada asiler iki ölü birçok yaralı bırakarak dağıldılar. Milli Kuvvetlerden ise bir şehit ve bir yaralı vardı. Bu yapılan çarpışma sonunda dağılan asiler Devecidağ istikametinde kaçtılar. İkinci Kuva-yı Seyyare, 25 Eylül 1920'ye kadar bunları takip etti. Müfreze 25 Eylül 1920 günü Koyunculu Köyü civarında Aynacıoğlu çetesiyle tekrar karşılaştı. Bir saat kadar süren şiddetli bir çarpışma sonucunda asiler, 17 ölü ve birçok yaralı bırakarak Devecidağı istikametinde kaçmaya başladılar. Müfreze dört saat kadar süren sıkı bir takip yaptı ise de, çeşitli istikametlere dağılan asileri yakalamak mümkün olmadı. Bundan sonra esaslı bir mukavemet kalmadığından takip işini küçük müfrezelere bırakarak 2. Kuva-yı Seyyare 29 Eylül 1920'de Akdağmadeni'ne geldi.¹⁶⁶

2. Kuva-yı Seyyare müfrezesi, 6 Ekim 1920'ye kadar Akdağmadeni'nde kalarak üç kol halinde yeniden Devecidağ bölgesini taramaya başladı.¹⁶⁷ Ardından 12 Ekim'de Zile'ye gelen 2. Kuva-yı Seyyare, tevkif edilen asilerin elebaşlarından Deli Ömer ve Topal Hafız'ı Zile'de astı.¹⁶⁸ Akabinde İkinci Kuva-yı Seyyare'nin Zile havalisinde yaptığı taramalar sırasında Deli Hacı çetesi, 18 Ekim 1920 sabahı 60 atlı, 20 piyade kuvvetindeki çetesiyle Akdağmadeni'ne bir baskın yaptı. Bu baskın fazla sürmeyerek 19 Ekim 1920 günü Boğazlıyan milli kuvveti, 80 mevcutlu Yüzbaşı Abdullah komutasında Maden'e geldi ve duruma egemen oldu.¹⁶⁹

Çolak İbrahim Bey, 67 gün içerisinde asilerin tenkiline muvaffak oldu. Müfreze, Kasım-Aralık 1920 aylarını dağılan asileri toplamakla geçirdi. Asilerin birçoğunun teslim olması, bir kısmının da öldürülmesi ile isyan 30 Aralık 1920'den sonra büsbütün yok oldu.¹⁷⁰ Çolak İbrahim Bey'e göre Milli Mücadelenin başına gelen en büyük belalardan birisi ikinci Yozgat isyanı idi. İsyân sürecinde Yozgat halkı isyanı desteklemediği gibi Milli Mücadeleye destek olmak istediklerine dair TBMM'sine bir dilekçe gönderdi. Ayrıca 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey, Yozgat halkının isyana katılmadığını gösteren bir belgeyi halktan bir kısım kişilere verdi.¹⁷¹

Yozgat İsyânının bastırılmasının akabinde Anadolu'da Mili Mücadele'yi olumsuz etkileyecek olan Çerkez Ethem isyanı vuku buldu.¹⁷² Çerkes Ethem isyanının bastırılması için¹⁷³ 2. Kuva-yı Seyyare 1921 Ocak ayı başında Yozgat'tan ayrılarak Eskişehir'e sevk edildi.¹⁷⁴ Ancak I. İnönü savaşının başlaması sebebiyle Çolak İbrahim Bey, Çerkez Ethem isyanının bastırılmasında görev alamadı. Nitekim Çolak İbrahim Bey'in mahiyeti ile beraber İnönü bölgesine intikali sağlandı. 1921 başında İbrahim Çolak'ın emrindeki 2. Kuva-yı Seyyare, 3. Süvari Tümeni adını alarak Batı Cephesi Komutanlığına nakledildi.¹⁷⁵ Bu süreçten sonra Çolak İbrahim Bey, 3. Süvari Tümeni komutanı olarak göreve başladı.

164 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 108. Taş, *Milli Mücadele Döneminde Yozgat*, 56; Arslan, *Milli Mücadele Yıllarında Yozgat*, 95-96; Yalkın, *Bulgar Sadık*, 273-274.

165 Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 220. *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 108-109; Demirel, *Milli Mücadele Döneminde İç İsyanlar: Yozgat Örneği*, 360.

166 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 109; Ünsal, *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı*, 42; Arslan, *Milli Mücadele Yıllarında Yozgat*, 96; Demirel, *Milli Mücadele Döneminde İç İsyanlar: Yozgat Örneği*, 360.

167 Ünsal, *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyanı*, 42. Taş, *Milli Mücadele Döneminde Yozgat*, 56.

168 Şişman, *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele*, 84; Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 241.

169 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 109; Arslan, *Milli Mücadele Yıllarında Yozgat*, 97.

170 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 94; *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 110; Demirel, "Milli Mücadele Döneminde İç İsyanlar 360; Gamsız, *Milli Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi*, 37.

171 Çolak, *Milli Mücadele Esnasında*, 94; Bu belgenin sureti: "Gökçekışla Karyesinden Alibaz Ağa, hükümet ve Kuva-yı Milliye'ye sadık ve hadim olup, lüzumundan ibraz etmek üzere işbu vesika yedine i'ta kılındı." Bkz. Taş, *Milli Mücadele Döneminde Yozgat*, 59. Belgenin aslı için Bkz. Ek 9.

172 Çerkez Ethem ve kardeşlerinin asi olduğunu belirten 27 Aralık 1920 Tarihli Bakanlar Kurulu kararı için Bkz: *HTBD*, Yıl: 24, Sayı: 73, Vesika No: 1585.

173 *Türk İstiklal Harbi*, Cilt: VI, 110.

174 Görgülü, *On yıllık Harbin Kadrosu*, 306. Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 346.

175 *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, 142.

Sonuç

Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda değişik cephelerde başarıyla görev yapmış olan Çolak İbrahim Bey'in, Teşkilat-ı Mahsusa mensubu olması ve Balkanlarda Sırp çeteleriyle mücadele etmesi, onun gözü pek ve mücadeleci bir kişi olmasını sağlamıştı. Girdiği bir çarpışmada sağ elinden yararlanması neticesinde çolak kalmış ve artık "Çolak İbrahim " olarak anılmaya başlanmıştı.

Mondros Mütarekesi sonrası İstanbul'da kurulun Karakol Cemiyeti bünyesinde faaliyetlere başlayan Çolak İbrahim Bey, sonra vatan topraklarının işgaline kayıtsız kalmamış, dönemin birçok subayı gibi o da işgallere karşı Türk halkının istiklalini koruma ve ülkeyi işgalcilerden kurtarma mücadelesine katılmıştı.

İstanbul'un işgali sonrası Anadolu'ya geçmiş ve bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından bir müfreze oluşturarak mücadele etmesi istenmişti. Oluşturduğu müfrezesi ile Bolu ve Sakarya civarındaki isyanların bastırılmasında görev almıştır.

Salihli bölgesindeki Kuva-yı Milliye mücadelesiyle kısa zamanda adı duyulacak olan Çerkez Ethem'in isyanların bastırılmasında oynadığı önemli rol karşısında etrafına büyük bir güç toplaması ve kumandanlık yaptığı kuvvetlere Kuva-yı Seyyare adı verilmesi karşısında, yine isyanların bastırılmasında önemli rol oynayarak bir anlamda Çerkez Ethem'in gücünün sınırlandırılması düşüncesi Çolak İbrahim beyi ön plana çıkartmıştır.

Nitekim Çolak İbrahim Bey'in kumandanlık ettiği Kuva-yı Milliye birlikleri de Kuva-yı Seyyare olarak teşkil edilmişti. Çerkez Ethem'in kuvvetlerinden ayrılması anlamında da Ali Fuat Paşa tarafından 2. Kuva-yı Seyyare kuvveti olarak adlandırılmıştı.

2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı unvanını kullanan Çolak İbrahim Bey'in yakın çalışma arkadaşları arasında Bulgar Sadık gibi önemli isimler de bulunmaktaydı. Çolak İbrahim Bey ve kumandanlığını üstlendiği 2. Kuva-yı Seyyare birinci ve ikinci Düzce ve Yozgat civarındaki Çapanoğulları isyanlarının bastırılmasında önemli rol oynadılar. Zaman zaman emrindeki kuvvetlerin isyan bölgelerinde yağma ve gasp gibi halka zarar verici tutum ve icraatları olduysa da yaptıkları hizmetler, bir anlamda bu zararlı faaliyetlerinin bir nebze göz ardı edilmesine imkân vermişti.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nce Kuva-yı Milliye birliklerinin düzenli ordu haline dönüştürülmesi ile ilgili kararı, Çerkez Ethem'in isyanına neden olmuştu. 2. Kuva-yı Seyyare Kumandanı Çolak İbrahim Bey ve emri altındaki müfreze kumandanları Çerkez Ethem'in isyanına iştirak etmedikleri gibi bu isyanın bastırılmasında görev üstlenmişlerdi. Ancak Yunan işgal kuvvetlerinin İnönü önlerine gelmeleri üzerine Çerkez Ethem'in isyanının bastırılmasında rol oynamamışlar, I. İnönü muharebesine katılmak üzere görevlendirilmişlerdi.

Kuva-yı Milliye'nin düzenli birliklere geçişi sürecinde, müfrezesi takviye edilerek 3. Süvari Fırkası adını aldı. Fırka komutanı olarak II. İnönü, Kütahya, Eskişehir, Sakarya Meydan Muharebeleri ve Büyük Taarruz 'da görev aldı.

Netice olarak Milli Mücadelemizin en netameli süreçlerinden birisi olan isyanlar döneminde oluşturulan 2. Kuva-yı Seyyare birliklerinin başına Çolak İbrahim bey gibi dirayetli, cesur ve başarılı bir subayın getirilmiş olması oldukça önemlidir. Çünkü o Çerkez Ethem'in güdümü altına girmemiş, onun isyanı sürecinde de isyan hareketine katılmamıştır. Böylece önemli bir gücün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin emrinde olması sağlanmıştı. Diğer bir ifadeyle Çerkez Ethem'in Yunan işgal ordusunun ileri harekâta başladığı bir süreçte hem Çerkez Ethem'e karşı hem de Yunanlılara karşı mücadele edecek bir gücün mevcudunu koruması sağlanmıştı.

Yazar Katkı Oranı/Author Contribution Rate (Çok yazarlı makaleler için geçerlidir)	Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır. / The authors contributed equally to this study.
Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Milli Savunma Bakanlığı, Arşivi, İbrahim Çolak Şahsi dosyası.

MSB KHO Dekanlığı Tarihi Arşivi, 27 Nolu Künye Defteri.

TBMM Arşivi, 2. Dönem Ertuğrul Mebusu İbrahim Bey Tercümeihali; 3. 4. 5. Dönem Bilecik Mebusu İbrahim Çolak Tercümeihal Dosyaları.

Telif Eserler

Akandere, Osman, "Milli Mücadele'de Çapanoğulları (Yozgat) İsyanının Bastırılmasında Çerkez Ethem ve Kuvayı Seyyarenin Rolü", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 05-07 Mayıs 2016,

Apak, Rahmi. *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990.

Apak, Rahmi. *Yetmişlik Bir Subay'ın Hatıraları*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Arslan, Gürbüz. *Milli Mücadele yıllarında Yozgat*, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul, 2007.

Atatürk, Kemal. *Nutuk (1919-1927)*. Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006,

Ateş, Toktamış. *Türk Devrim Tarihi*. Ankara: Kardeş Matbaası, 1967.

Balcıoğlu, Mustafa. *Belgelerle Milli Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Matbaası, 1991.

Balcıoğlu, Talia. *Adapazarı Tarihi ve Coğrafyası*. İstanbul: Işıl Matbaası, 1952.

Bardakçı, Cemal. *Anadolu İsyanları*. İstanbul: Koşkun Basımevi, 1940.

Cebesoy, Ali Fuat. *Milli Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Temel Yayınları, 2000.

Çam, Yusuf. *Milli Mücadelede İzmit Sancağı*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2014.

Çelik, Kemal. "Milli Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 40, Kasım 2007, 569-613.

Çerkez Ethem'in Ele Geçen Hatıratları, Derleyen ve Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Şirin Gürkan, Dorlion Yayınları: Ankara, 2020.

Çolak, İbrahim. *Milli Mücadele esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım*. İstanbul, Emre Yayınları, Eylül-1996.

Demirel, Demokaan. "Milli Mücadele Döneminde İç İsyanlar: Yozgat Örneği", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2016, Cilt: 5, Sayı: 3, 351-362.

Esengin, Kenan. *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*. İstanbul: Kamer Yayınları. 3. Baskı, 1998.

Gamsız, Abdullah. *Milli Mücadele Döneminde Yeni Yozgat Gazetesi*, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Görgülü, İsmet. *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 1993.

Güralp, Şerif. *İstiklal Savaşı'nın İyüzü*. Ankara: Polatlı Belediyesi Yayını, 2007.

Hoşgör, Gül Buse. *Türk Kurtuluş Savaşı İçinde Gediz Taarruzu (24 Ekim 1920- 6 Ocak 1921)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 2021.

Hüsrev Gerede'nin Anıları, Yayına Hazırlayan: Sami Önal. Literatür Yayıncılık. 4.Basım, 2003,

İdikut, İhsan. *İdeal Komutanlarımızdan 4. Fırka Kumandanı Miralay Şehit Nazım Bey*. İstanbul: Şirketi Mürettebiye Basımevi, 1952.

İncedayı, Cevdet Kerim. *İstiklal Harbi (Garp Cephesi)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

- Kaya, Halit. *Refet Bele'nin Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)*. Yüksek lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2008.
- Kılıç, Erhan. *Cantürk Gümüş. Bozüyük Ormancılık Tarihi*. Ogemvak Yayınları, 2020.
- Koç, Nurgün. "Milli Mücadele'de Yozgat (Çapanoğulları) Ayaklanması ve Çerkez Ethem Güçleri Tarafından Bastırılması", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 05-07 Mayıs 2016, 221
- Konraba, M. Zekai. *Bolu Tarihi*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası, 1964.
- Kutay Cemal. *Çerkez Ethem Dosyası*, Cilt: 1. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1973.
- Küçükkılınc, İsmail. "Eşref Kuşçubaşı'nın Alternatif Biyografisi", *Tarih Kritik Dergisi*, Yıl: 2021, Cilt: 7, Sayı: 1, 95-118.
- Mehmet Arif. *Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)*, İstanbul: Arba Araştırma Basım Yayını, 2. Basım, 1992.
- Mülayim, Ali, Timur Kaprol. "İşçi Sınıfı İçin Modern Yaşamın Kodları: Alpullu Şeker Fabrikası", *Electronic Journal of Vocational Colleges*, Mayıs-2016, Cilt: 6, Sayı:1, 25-32.
- Nadi, Yunus. *Birinci Büyük Millet Meclisinin Açılışı ve İsyancılar*. İstanbul: Sel Yayınları, 1955.
- Okay, Şenay Sezen, M. Vedat Okay. *Büyük Taarruz'da Batı Cephesi Komutanları ve Şehitleri*. İstanbul: Yönetici Yayınları, 1983.
- Özdemir, Mehmet. *Refet Bele*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1992.
- Özel, Sabahattin. *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele (1919-1922)*. İstanbul: Türkiyat Matbaacılık, 1987.
- Özel, Sabahattin. *Milli Mücadelede İzmit-Adapazarı ve Atatürk*. İstanbul: Derin Yayınları, 2. Basım, 2009.
- Özkan, Mehmet Ali. *Milli Mücadele Döneminde Çıkan İç İsyancılar ve Bu İsyancılar Çerkez Ethem'in Rolü (1919-1922)*. Yüksek lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Sarı, Hüseyin. *Milli Mücadele'de Bolu*. Bolu: Kemal Matbaacılık, 1995.
- Sarıhan, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: III. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 1995.
- Sertoğlu, Murat. *Bulgar Sadık*. İstanbul: İtimat Kitapevi, 1966.
- Sofuoğlu, Adnan. *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.
- Soysal, İlhami. *Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler*. İstanbul: Gür Yayınları, 1985.
- Süslü, Azmi, Mustafa Balcıoğlu. *Atatürk'ün Silah Arkadaşları Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1999.
- Şişman, Muhammed Emre. *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde İsyancılar (1920-1921)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2020.
- Taş, Necati Fahri. *Milli Mücadele Döneminde Yozgat*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- TBMM Albümü (1920-1991)*. Ankara: TBMM Basımevi Müdürlüğü, 1994.
- Türk İstiklal Harbi VI ncı Cilt - İç Ayaklanmalar (1919-1921)*. Ankara: Gnkur. Basımevi, 1964.
- Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*. İkinci Baskı, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1989.
- Uzun, Zübeyir. *Milli Mücadele'de Çerkez Ethem ve Kuva-yı Seyyare'nin Faaliyetleri (1919-1920)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Ünal, Muhittin. *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1994.
- Ünsal, Mesut. *Milli Mücadele Yıllarında Çapanoğlu İsyancı*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Yalkın, M. Razi. *Bulgar Sadık-Yakın Tarihin En Esrarlı Çehresi*. Anlatan: M. Sadık Poğda, İstanbul: Gün Basımevi, 1944.
- Yetim, Fahri. "Milli Mücadele Döneminde İsyancıların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 13 (Bahar 2011), 54-69
- Yüce, Rıfat. *Kocaeli Tarihi ve Rehberi*. İzmit: Türk Yolu Matbaası, 1945.
- Yüzbaşı Cemal'in Anıları*. Hazırlayan: Kudret Emiroğlu. Ankara: Kebikeç Yayınları, 1996,

Sürelî Yayınlar

Hakimiyet-i Milliye

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi

İnternet Kaynakları

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halil-ibrahim-colak/>, Erişim 02.03.2022.

EKLER

EK-1

Mudurnu Kuva-yı Milliye Neferleri¹⁷⁶

¹⁷⁶ Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 206.

EK-2

Mudurnu Kuva-yı Milliye Neferleri¹⁷⁷

¹⁷⁷ Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 205.

EK-3

“1924. Mudurnu. Mudurnu'nun Halaskarı Çolak İbrahim Bey Mudurnu'da”¹⁷⁸

¹⁷⁸ Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 177.

EK-4

Çolak İbrahim Bey'in Mudurnu'da Kurduğu II: Kuva-yı Seyyare Birliği'nden Nizamların Haydar Bey (Pekel) ve Arkadaşları.¹⁷⁹

¹⁷⁹ Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu*, 204.